

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:15.03.2022 ✓Accepted/Kabul:21.04.2022

DOI:10.30794/pausbed.1088153

Research Article/Araştırma Makalesi

Durdu, M. (2022). "Ohri Gölü'nün Sosyal e Ekonomik Hayata Etkisi (1853-1903)", *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 52, Denizli, ss.213-230.

OHRİ GÖLÜ'NÜN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATA ETKİSİ (1853-1903)

Mustafa DURDU*

Öz

Ohri Gölü, günümüzde Kuzey Makedonya ile Arnavutluk sınırındadır. Gölün büyük bölümü Kuzey Makedonya sınırları içerisinde. Osmanlı Rumelisi'nde önemli bir balıkçılık merkezi olan göl, XIX. yüzyılda taşkınlar ve balıkçılıkla ilgili bazı problemlerle gündeme gelmiştir. Göl kıyısında, Osmanlı dönemindeki isimleriyle Ohri, Ustruga (Struga) ve İstarova adlı önemli şehir ve kasabalar bulunmaktadır. Böylelikle bu çalışmanın iki temel amacı ortaya çıkmıştır. İlki, "Ohri Gölü'nde gerçekleşen su taşkınlarının, göl civarı sakinlerine olan etkilerini en aza indirmek için hangi yöntemler izlenmiş ve ne gibi çalışmalar yapılmıştır?" sorusunun cevabını bulmaktır. Çalışmanın ikinci amacı ise balık vergisinin toplanma yöntemine ilişkin ortaya çıkan sorunları ve yöre halkının bu konudaki isteklerini tespit etmektir. Ohri Gölü'ndeki balıkçılık hâsılatının potansiyelini de bunlara ilave etmek mümkündür. Osmanlılarda bir vergi çeşidi olan balıkçılık resminin tahsili konusunda yöre halkı, uygulanan iltizam sisteminden memnun değildir. Ahalinin isteği, hasılatın 5'te 1'i karşılığında balıkçılığın serbest olmasıdır. Ohri'deki balıkçıların şikâyet ve önerileri, avcılıkla ilgili bir nizamnamenin hazırlanmasında da etkili olmuştur. Çalışmamızda büyük ölçüde Osmanlı arşiv belgelerinden yararlanılmıştır. Bunun yanında araştırma türü kaynaklara da müracaat edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ohri, Struga, İstarova, Balıkçılık, Dalyan.*

THE IMPACT OF LAKE OHRID ON SOCIAL AND ECONOMIC LIFE (1853-1903)

Abstract

Lake Ohrid is on the border between North Macedonia and Albania today. Most of the lake is within the borders of North Macedonia. The lake, which was an important fishing center in Ottoman Rumelia, was built in the 19th century. It has come to the fore with some problems related to floods and fisheries in the 19th century. On the shore of the lake, there are important cities and towns named Ohrid, Ustruga (Struga) and Istarova in the Ottoman period. Thus, two main objectives of this study emerged. The first is, "What methods have been followed and what kind of work has been done to minimize the effects of floods in Lake Ohrid on the inhabitants of the lake vicinity?" is to find the answer to the question. The second aim of the study is to determine the problems that arise regarding the method of collecting fish tax and the demands of the local people on this issue. We can add to these the potential of fishing revenues in Lake Ohrid. The local people are not satisfied with the iltizam system applied regarding the collection of fisheries tax, which is a kind of tax in the Ottomans. The wish of the people is that fishing is free in exchange for 1/5 of the revenue. The complaints and suggestions of the fishermen in Ohrid were also effective in the preparation of a hunting regulation. In our study, Ottoman archival documents were used to a large extent. In addition, research-type sources were also consulted.

Key Words: *Ohrid, Struga, İstarova, Fishery, Fishgarth.*

*Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, KARAMAN.
e-posta: mustafa76durdu@hotmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-1555-0035>).

GİRİŞ

Bugün Balkan coğrafyasında önemli turizm merkezlerinden biri olan Ohri Gölü'nün, XIX. yüzyılda gündelik hayatı sosyal ve ekonomik açıdan etkilediğini öngörebiliriz. Bu öngörünün gerçekliğini, Osmanlı Arşivi belgelerinde bulmak mümkündür. Gölün, sosyal açıdan çevreye etkisi, her şeyden önce ondan gelecek zararlardır. Bu zararların en büyüğü ise mevsimsel gerçekleşen taşkınlardır. Gölün ekonomik hayata etkisini ise yöre halkının temel geçim kaynaklarından biri olan balıkçılıkta bulabiliriz. XIX. yüzyılda Ohri Gölü'nün, kıyısındaki şehir ve kasabalara olan sosyal ve ekonomik etkisinin mahiyeti burada ele alınacaktır.

Bu çalışmada temel kaynağımız Osmanlı Arşivi'dir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ohri Gölü'nün sosyal hayata ve ekonomiye etkileri, resmî vesikaların yardımıyla objektif olarak ortaya konacaktır. Bu bağlamda Ohri Gölü özelinden hareketle XIX. yüzyılın ikinci yarısında Balkan coğrafyasındaki göllerde yapılan balıkçılık sektörünün sorunları ve devletin bu sektörden elde ettiği gelirin mahiyeti de ele alınmış olacaktır. Burada ana konuya geçmeden önce Ohri Gölü ve çevresindeki yerleşim yerleri ile onların idarî yapılarını açıklığa kavuşturmak çok daha doğru olacaktır.

Ohri Gölü ve Kıyısındaki Yerleşim Yerlerinin Tarihçesi

Kuzey Makedonya'nın güneybatısı ile Arnavutluk'un doğusunda yer alan Ohri Gölü, bugün koruma altına alınan sulak bölgelerden olup (Kiri vd., 2021:85) 1979'da UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine dahil edilmiştir (Stevanoviç vd., 2021:135). Ohri Gölü'nün toplam yüzölçümü 358 km²'dir. Bunun 248 km²'si Kuzey Makedonya sınırları içerisinde, 110 km²'si de Arnavutluk'tadır. Günümüzde göl kıyısında bulunan üç büyük yerleşim yerinden Ohri ve Struga (Usturga veya Ustruga) Kuzey Makedonya'da, Pogradec (Pogradaş) ise Arnavutluk'tadır. Ohri Gölü'nün toplam kıyı uzunluğu 87,53 km olup bunun 56,02 km'si Kuzey Makedonya, 31,51 km'si de Arnavutluk sınırları içinde kalmaktadır. Göl kıyısında birçok balıkçı köyü mevcuttur (Alaydın, 2015:24). Ohri Gölü, Balkanların en eski ve en derin gölüdür. Gölün en derin yeri 288 metredir. Uzunluğu 30 km ve eni 14 km olup etrafı yüksek dağlarla kaplıdır. Deniz seviyesinden yüksekliği ise yaklaşık 695 metredir. Gölün kaynakları ise yer altı suları, yağışlar ve nehirlerdir. Ohri Gölü'nün güneydoğusunda yer alan ve 150 metre daha yüksekte bulunan Prespa gölü de Ohri Gölü'nü besleyen kaynaklar arasındadır. Ohri Gölü, Struga şehri yakınlarında başlayan Kara Drin nehrinin de kaynağını oluşturur (Kurt ve Alaydın, 2015:122-123). XIX. yüzyıl Osmanlı tabiriyle gölün tülü (uzunluğu) 7 saat, arzı (genişliği) de 1 saat mesafedir (Ahmed Rifat, 1299:290). XIX. yüzyılın başlarında yayınlanan Mükemmel ve Mufassal Atlas'ta Ohri gölünün dibinin kumlu, suyunun da tatlı olduğu belirtilmiştir (Mehmed Nasrullah vd. 1325:7). Evliya Çelebi'nin aktardığına göre göl kıyısında 4 adet kale bulunmaktadır. Fakat ünlü seyyah sadece 3 kalenin adını verir: Ohri Kalesi, Usturga Kalesi ve Pogradaş Kalesi (Evliya Çelebi, 2011:707). Üçüncüsü de muhtemelen İstarova Kalesi'dir.

Göle adını veren Ohri şehri, gölün kuzeydoğu kıyısında olup gölün içine doğru giren bir burun şeklinde konumlanmıştır. Roma İmparatorluğu döneminde Balkanları aşip İstanbul'a giden Via Egnatia üzerinde olan Ohri'nin şimdiki yerinde kurulması milattan sonra 514'teki depremden sonradır (Aruçi, 2007:330). Slavlar arasında Ortodoksluğu telkin eden Kiril ve Metodi kardeşlerin öğrencileri olan Kliment ve Naum, Ohri'deki Slavları Hıristiyanlaştırmışlardır. Bunların gayretleriyle IX. yüzyılın sonları ile X. yüzyılın başlarında Ohri ve çevresinde kilise ve manastır inşa edilmiştir (Ural, 2013:166). Ohri'nin Osmanlılar tarafından fethi tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte Ohri'nin 1385 tarihinde Manastır, Karlili ve Pirlepe ile birlikte fethedildiği tahmin edilmektedir. Bölge, Arnavutluk seferlerinde bir üs olarak da kullanılmıştır (Ural, 2011:42-44). 1909 yılında basılmış başka bir kaynakta Ohri'nin fethinin Hicrî VIII. yüzyılda olduğu bu sırada şehirde Vukaçin adlı bir derebeyinin bulunduğu vurgulanmıştır (Mehmet Tevfik, 1327:86-87). Ohri, fetihden sonra sancak merkezi yapılmıştır. XV. yüzyılın sonunda Rumeli Beylerbeyliği içinde yer alan 26 sancak ile 1526'da 27 sancak arasında Ohri de bulunmaktadır (Kaya, 2006:33-34). 1530 yılı verilerine göre, Ohri şehir merkezindeki toplam nüfusun "yaklaşık 2354 kişiden oluştuğu ve bunun 465'inin (93 hane) Müslüman olduğu" tahmin edilmektedir (Ural, 2011:62)

1583 yılındaki tahrir kayıtlarına göre, 25 mahalleden oluşan Ohri'de toplam 533 hane bulunmaktaydı ki bunun 270'i Müslüman'dı. Bu tarihten sonra Müslümanların nüfusu artmaya başlamıştır. 1664'te gayrimüslim hanelerinin sayısı 142'ye kadar düşmüştür (Aruçi, 2007:331). 1580'lerde Ohri sancağına bağlı kaza ve nahiyeler

içinde, Arnavutluk'ta bulunan Debre, Istarova, Prespa (Prespe), Debraçe, Reka, Yupa ve göl kenarında bulunan Ustruga (Struga) gibi yerleşim yerleri de bulunmakta idi (Nedzıpi, 2006:12). XVII. Yüzyılın ilk yarısında Ohri sancağına Ohri, Akçaşehir, Prespe, Ustruga Istarova, Mokri, Gora, Reka, Kortin, Debre-i Zîr ve Debre-i Bâlâ gibi nahiyeler bağlıdır (Gökbilgin, 1956:275). XIX. yüzyılda Rumeli'deki Üsküp, Yanya ve Selanik müstakil eyaletler hâline getirilince Ohri sancağı, Kesriye ve İşkodra ile birlikte Rumeli eyaletini oluşturan sancaklardan biri olmuştur (DAGM, 1996:8). 1847'de Rumeli eyaletine bağlı olan Ohri livasının kaymakamı Kapıcıbaşı Şerif Bey'dir (Salname, 1263:82). Bu durum, 1849'da da değişmemiş ve Ohri livası, İskenderiye ve Kesriye ile birlikte Rumeli eyaletine bağlı bir sancak olarak kalmıştır. Bu dönemde Ohri livası, kaymakamlık statüsündedir (Salname, 1265:74). 1864'te merkezi Manastır olan Rumeli eyaletinde yine Ohri, Kesriye ve İşkodra livaları bulunuyordu (İnalçık, 2008:234). Bu durum, 1866 tarihinde de değişmemiş ve Ohri, Rumeli eyaletinin bir livası olmayı sürdürmüştür (Salname, 1283:72). 1873 yılında Manastır vilâyeti oluşturulmuştur (Ünlü (Sarı), 1996:11). Ohri de Manastır vilâyeti içinde, Manastır sancağına bağlı bir kaza hâline getirilmiştir (Biol ve Akpınar, 2015:142; BOA. ML.EEM. 135-69). 1881 yılında Manastır vilâyetine bağlı bir kazadır (Salname, 1298:86). 1891 yılında Ohri şehrinde toplam 2.439 hanede 11.572 nüfus yaşamaktadır. Şehirde 45 dükkân, 13 han, 2 hamam, 33 fırın, 14 gazino ve meyhane, 4 lokanta ve aşçı dükkânı, 3 dakik (un) fabrikası, 1 imaret, 2 eczane ve 1 büyük saat kulesi, 1 kayıkhanesi ve Ohri civarında 2 dalyan yer almaktadır (Manastır Vilâyetine Mahsus Salname, 1308:83). 1896 tarihine ait yıllıkta da Ohri, Manastır vilâyeti içinde kâin Manastır livasına tabi bir kaza olarak gösterilmektedir (Manastır Vilâyetine Mahsus Salname, 1314:103). Bir dönem Ohri kazasında çıkan salgından da bahsetmek uygun olacaktır. 1903 yılında Ohri kazasına bağlı bazı köylerde kuşpalazı (difteri) hastalığı zuhur etmiştir. Bunların tedavisi için gerekli olan serumlar, özel bir süvari birliği ile Selanik'ten bölgeye ulaştırılmıştır (Özlü, 2017:453). Osmanlı hakimiyetinde kaldığı yüzyıllardan sonra Ohri, 1912'de Sırp işgaline uğramış, daha sonra da Bulgarlar tarafından zapt edilmiştir. Ohri, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya Krallığı'na dâhil edilmiştir (Aruçi, 2007:332).

Göl kıyısında bulunan diğer bir yerleşim yeri olan Struga, Osmanlı devrindeki adı ile Ustruga veya Usturga (BOA. AE.SMST.II. 8-731; BOA. YB.021.63-21, 63-3), Ohri'nin hemen akabinde 1595'den sonra fethedilerek Osmanlı topraklarına katılmış ve 1912'ye kadar Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır (Kurt ve Alaydın, 2015:141). Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Ohri sancağı içindeki Usturga kasabası ve ona bağlı 7 adet köy, Ohri Gölü Eminî'nin hükmündedir ve padişah hassıdır. Göl ayağı (Kara Drin nehri) Usturga kasabasının ortasından geçer ve Leş kalesi civarında Adriyatik denizine dökülür. Kasabada ve ona bağlı göl kıyısındaki köylerde ahali balıkçılık yapar (Evliya Çelebi, 2011:706-708). XVIII. yüzyılda ise, Draç mukataası ile birlikte Usturga'nın da Zeyneb Sultan'ın haslarından olduğu anlaşılmaktadır. (BOA. AE.SMST.III. 325-26201). Bazı arşiv belgelerinde belirtildiğine göre, XVIII. yüzyılda Ustruga, Ohri kazasına bağlı bir kasabadır (BOA. YB.021.63-3, 63-5, 63-14). Bu durum, Ustruga'nın Ohri kazasına bağlı bir nahiyeye olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim XIX. yüzyılın ikinci yarısında Manastır sancağına bağlı Ohri kazasının nahiyelerinden biri de Ustruga'dır (Biol ve Akpınar, 2015:142). 1889 yılına ait yıllıkta Ustruga'nın Manastır vilâyetine bağlı Ohri kazasının bir nahiyesi olduğu görülür (Manastır Vilâyetine Mahsus Salname, 1305:412). Kasım 1890'a kadar bu durum değişmemiştir (BOA. DH.MKT. 1749-63). Bu tarihte ise Ustruga nahiyesinin Görice sancağına dâhil edildiğini görüyoruz (BOA. DH.MKT. 1782-63). Fakat bu durum fazla uzun sürmemiş, 1891 yılı sonlarında Ustruga nahiyesi, Manastır'a tabi Ohri kazasına tekrar bağlanmıştır (BOA. DH.MKT. 1884-33). 1903'te de Manastır vilâyetine bağlı Ohri kazasının nahiyelerinden biri de Usturga'dır (Salname, 1321:803). Bu idarî yapı, Ustruga'nın işgaline kadar devam etmiştir (BOA. HR.UHM. 47-33; BOA. İ.AZN. 102-34). Osmanlı'dan günümüze, Makedonya'nın çoğu şehirlerinde olduğu gibi Ohri bölgesinde de Türklerin kültür ve medeniyetlerini günümüze kadar devam ettirmelerinde tekkelerin önemli bir yeri vardır. Bu noktada gerek Ohri'de gerekse Struga'da Halvetî tekkelerinin bulunduğunu belirtmemiz gerekir (Ural, 2016:413).

Pogradaş (veya Pogradec) kasabası, XVIII. yüzyılda Istarova kazasının niyabeti¹ olup Ohri Sancak Beyi'nin hassıdır ve voyvodasının hükmü altındadır. Istarova kazası da Ohri Beyi'nin hassı olup voyvoda hükmündedir. Pogradaş kasabası Ohri gölünün hemen dibi olmasına karşın Istarova kasabası gölden 4.000 adım içeridedir (Evliya Çelebi, 2011:720-721). Bugün Arnavutluk sınırları içinde bulunan Istarova kazasında, Anadolu'dan göçürülen Yörüklerin olduğu da görülmektedir. 1566 tarihli Yörükler Defteri'ndeki bilgilere göre Istarova (defterdeki adı ile Ostarova) bölgesinde Ofçabolu Yörükleri mevcuttur (BOA. TT.d. 354:30-36). Istarova, 1580'lerde Ohri sancağına bağlı bir kazadır (BOA. A.İDVNSMHM.d. 49-119:33). XVIII. yüzyıl başlarında da kadılık olarak varlığını devam ettirmiştir (Kuru, 2020:171). XIX. yüzyılın ilk yarısında Rumeli Kazaskerliğine bağlı 238 mansıp kadılıktan biri

1 "Naiplik, kadı vekilliği" (Devellioğlu, 2020:985).

de Çanat rütbesindeki İstarova kadılığıdır (Beyazıt, 2007:15-16). İstarova, 1858'de Rumeli eyaletine bağlı Ohri livasının bir kazasıdır (Salname, 1274:95). 1863 yılında ise Rumeli eyaletine bağlı Manastır sancağının bir kazasıdır. 1876 yılına ait kayıtlarda İstarova kazası, Manastır vilâyetine bağlı Manastır sancağı dâhilindedir. 1877 yılında Manastır vilâyeti içindeki Manastır sancağına tabi kazalar içinde Ohri ile beraber İstarova da bulunmaktadır (Ünlü (Sarı), 1996:47; Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1293:66). Buna göre, XIX. yüzyılda İstarova, Ohri gölü kıyısında küçük bir Rumeli kazasıdır. 1888'de Manastır vilâyetine bağlı Görice sancağına tabi kazalar Kesriye, Kolonya ve İstarova'dır (Salname, 1305:38). 1907'de Manastır vilâyetine bağlı Görice sancağına tabi üçüncü sınıf bir kaza olan İstarova'nın merkezi, İstarova kasabasıdır. Bu tarihte İstarova nefisinden başka kazanın 1 adet nahiyesi, 100 adet de karyesi mevcuttur (Salname, 1325:961). İstarova, 1912'ye kadar Görice sancağına bağlı bir kaza olarak kalmıştır (Ali Cevad ve Remzi, 2021:56; Özbozdağlı, 2019:374).

Ohri gölünün kıyısında üç büyük yerleşim yeri olan Ohri, Struga (Usturga / Ustruga) ve İstarova (aynı zamanda Pogradec / Pogradaş)da tarih boyunca birçok deprem meydana gelmiştir. İlk olarak Milâttan önce VI. yüzyılda Ohri'de meydana gelen büyük bir depremde göl çevresindeki yerleşim yerleri yanında Üsküp ve Ohri antik kentleri de yok olmuştur (Sulollari, 2016:88). Hatta, bu depremden sonra Ohri şehrinin şimdiki yerinde yeniden inşa edildiğini yukarıda ifade etmiştik. Göl kıyısındaki bu üç yerleşim yerinde tarih içinde başka depremler de olmuştur. 1905 yılında İstarova'da hükümet konağının da yıkıldığı şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. 1911 yılında meydana gelen deprem, Manastır sancağı ile Ohri ve Görice bölgesini vurmuş ve bu sarsıntılar İstarova kazası merkezinde ve köylerinde büyük yıkıma sebebiyet vermiştir. Ayrıca Ohri'de de pek çok hane ile birlikte bazı camilerin minareleri de yıkılırken Ohri gölü 50 cm yükselmiştir. Bu deprem, göl kıyısındaki Struga nahiyesinde de ciddi hasara sebep olmuştur (Özbozdağlı, 2019:373-376).

OHRİ GÖLÜ'NÜN SOSYAL HAYATA VE EKONOMİYE ETKİSİ

1. Bölge Halkının Göl İle İlgili Yükümlülükleri ve Muafiyetleri

Gölün sosyal ve ekonomik hayata etkilerinden biri göl çevresindeki bazı köylere gölle ilgili birtakım yükümlülükler getirilmesidir. Ohri gölüyle ilgili bazı hizmetler mukabilinde bazı köylere vergi muafiyeti de tanınmıştır. Ohri kazasına bağlı Oktis, Mişleşova ve Marovişte köylerinin ahali, göl yollarının temizlenmesi ve bu işte kullanmak üzere mîrî camızların bakımı karşılığında örfi vergilerden muaf tutulmuşlardır. Fakat 1767 tarihinde Oktis köyü ahali, Ohri ayanı ve ahali tarafından kendilerine menzil harcı ve diğer örfi vergilerin tarh edildiğini ve senede 2.000 kuruş borca girdiklerini ifade ederek Ohri gölü ile ilgili hizmetleri mukabilinde vergilerden muaf olduklarına dair eskiden sudur etmiş bir emr-i âli olduğu hâlde kendilerine böyle bir zulüm yapıldığını belirterek bu zulümden kendilerinin kurtarılması için merkeze arzuhal takdim etmişlerdir. Bu tarihlerde göl ile ilgili hizmetler için görevlendirilen Mişleşova ve Marovişte köyleri, ayan-ı mütegalibe tarafından çiftlik hâline getirildiği için bu iki köyün uhdelerinde olan göl temizliği ile ilgili hizmetler ve bunun için kendilerinde olan mîrî camızların bakımı da tek başına Oktis köyüne kalmıştır (BOA. AE.SMST.III. 325-26201). Sadece yukarıda belirtilen köyler değil, Ustruga kasabası ahali de Tanzimat devrine kadar göl ayağının tamir ve temizlenmesi karşılığında örfi vergilerden muaf olmuşlardır. Fakat Tanzimat'la birlikte bu muafiyet kaldırılmıştır. Bunun üzerine göl ayağının bakımı ve temizlenmesi de sona ermiştir. Böylece, her yıl yağışlar başladığında göl taşkınları başlamıştır. Bu taşkınlar sebebiyle ekili tarlaları ve dalyanları hasar gören Ustruga ahali de aşar ve dalyan vergisini ödeyemeyecek duruma gelmişlerdir (BOA. İ.MVL. 342-14818). Adı geçen yerleşim yerlerindeki ahalinin Tanzimat'a kadar devam eden göl ile ilgili yükümlülüklerinin temel amacının göl taşkınlarını kontrol altında tutmak olduğu açıktır. Bunda da başarılı olunmuştur. Çünkü arşiv belgelerine göre, göl taşkınları daha çok bu görevlendirmenin sona erdiği dönemden sonra başlamaktadır. Ohri gölünün ayağı olarak adlandırılan ve kaynağını gölden alan Kara Drin nehri 40 metre genişliğinde olup kuzeye doğru Debre-i Zîr ve Debre-i Bâlâ'yı geçerek Prizren sancağı içinde vadiler oluşturarak Kosova vilâyetinden gelen Ak Drin ile birleşip Adriyatik denizine dökülür (Manastır Vilâyetine Mahsus Salname, 1308:86). Kara Drin nehrinin temizlenmesi, kabaran göl suyunun daha rahat bir şekilde akmasını sağlayacağı için, taşkınları önlemede işe yarar bir tedbirdir.

2. Göl Taşkınları ve Alınan Önlemler

Gölün, bölgenin sosyal ve ekonomik hayatına en önemli etkisi, çeşitli zaman dilimlerinde taşkınlar oluşturmasıdır. Ohri Gölü'ndeki taşkınlarla ilgili Osmanlı Arşivi'nde bulunan ilk önemli belge XVIII. yüzyılın başlarına aittir. Burada

belirtildiğine göre, 1705 yılında Ohri gölüne akan nehirlerde ve dolayısıyla göl sularında bir taşkın oluşmuş ve Ohri kazasına bağlı pek çok köyün arazi ve otlakları sular altında kalmıştır. Köylüler perişan olmuş ve evsiz kalmışlardır. Ohri kazasında toplam 418,5 2 sülüs avarız hanesi bulunmaktadır.² Taşkından zarar gören köylerin haneleri, diğer köylerin hanelerine eklenince taşkından zarar görmeyen haneler de bu artan yük karşısında zor durumda kaldıklarını beyan ederek Rumeli Valisi Hasan Paşa'ya gitmişler ve avarız hanelerinde indirim (tenzil) gidilmesini talep etmişlerdir. Hasan Paşa, durumu diğer kazaların ileri gelenlerinden de soruşturarak yaptığı tahkikat sonucu 50 hanelik bir indirim yapılması hususunu merkeze iletmıştır. Fakat merkezden gelen cevap, ancak 25 hanenin tenzil edilebileceği yönündedir (BOA. C.ML. 694-28433). Burada kast edilen taşkının sebebi aşırı yağış olmalıdır. Nitekim bu hadiseyi anlatan belgenin tarihi, haziran ayı başları olduğuna göre, mevsimsel olarak ilkbahar yağmurlarının Ohri gölü ve ona akan nehirleri kabartmış olmalıdır. Taşkın dolaylı olarak avarız vergisini de etkilemesi, devlet bütçesi açısından da meselenin mühim olduğunu gösterir. Osmanlı Arşivi'nde, bu tarihten sonra 1853 yılına kadar herhangi bir taşkın hadisesinden bahsedilmez.

1853 yılı ilkbaharında bölgede yoğun bir yağış olmuş ve neticede Ohri gölünün su seviyesi yükselmiş ve Ustruga kasabasında pek çok ev sular altında kalıp yıkılmıştır. Ohri gölünün cereyan eden ayağı olarak belirtilen ve kaynağını gölden alan nehrin (Kara Drin) taşması, Ustruga'ya büyük zarar vermiştir. Bu su baskını neticesinde Ustruga yakınlarındaki köprü de kullanılamaz hâle gelmiştir. Hatta kasabadaki tarla ve bahçeler de sular altında kalmıştır. Kasabadaki diğer evlerin de avluları sular altında kalmıştır. Göldeki dalyanlar da büyük zarar görmüştür. En büyük zarar ise kasaba ile göl arasındaki setlerin yıkılması sonucu yolların sular altında kalmasıyla oluşmuştur. Bundan dolayı da İşkodra yolu zarar görmüş ve yollar ulaşıma kapanmıştır. Bunun üzerine Ustruga ileri gelenleri, Ohri Meclisine giderek durumu sözlü ve yazılı olarak yetkililere iletmışler ve yardım talebinde bulunmuşlardır. Ahalinin isteği, öncelikle setlerin yeniden yapılmasıdır. Ahali mukataa vergilerini de ödeyemeyecek duruma gelmiştir. Devlet, bu konuda bir yardımda bulunmaz ise ahalinin firar etmesi kaçınılmazdır. Bu sıkıntının ardından Ustruga kasabası civarındaki köylerin ahali topluca yardımlaşma yoluna gitmişler ve setler için gerekli olan ağaç, taş ve diğer inşa malzemelerini toplamaya ve setleri yeniden yapmaya gönüllü olmuşlardır. Kasaba ahalisinin sel tehlikesinden bir an önce kurtulabilmesi için gerekli olan setlerin inşasına hemen başlanması, yetkililerce kabul görmüştür (BOA. MVL. 257-53). 1853 ilkbaharındaki bu taşkında ziraat yapılan tarla ve bahçeler ile göldeki aşar ve mîrî dalyanları da tahrip olmuştur. Bu yüzden Ustruga ahali, vergilerini ödeyemeyeceklerini bildirmişlerdir (BOA. MVL. 257-53).

Yukarıda belirtilen tedbirler kapsamında Ustruga civarındaki köylerin ahali göl ayağını temizlemeye ve setleri yapmaya başlamışlar, fakat bu çaba akim kalmıştır. Bunun neticesinde de 1855 yılı ilkbaharında yağışların da yoğun olması sebebiyle yeniden taşkınlar meydana gelmiş evleri ve arazileri yine su basmıştır. Ustruga kasabası ahalisinden ileri gelen 4 kişi Ohri Meclisine giderek durumu anlatmıştır. Ohri Meclisi de bir mühendis tayin edilerek göl ayağının tamir edilmesi, set ve bentlerin inşa edilmesi için keşif yapılmasını istemiştir. Bunun üzerine hazırlanan mazbata, Rumeli Mutasarrıfı Cemal Paşa'ya gönderilmiş ve oradan Dersaadet'e yazılmıştır. Ohri Meclisinin mazbatasına göre, göl ayağındaki taşkınların sebebi mîrî dalyanlar dışında sonradan yapılan 4 adet dalyandır. Bunlar, suyun akışını engellediği için gölün taşmasına sebep olmaktadır (BOA. İ.MVL. 342-14818). Burada göl ayağı tabir olunan mevki Kara Drin nehri olmalıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi nehirten kaynağını alan Kara Drin, Ustruga kasabasının ortasından geçmektedir. Muhtemeldir ki adı geçen dalyanlar da nehir ağzına yapılmıştır. Ayrıca göle akan başka nehir ve dereler de bu taşkınlarda rol oynamış olmalıdır. Konu ile ilgili bu yazışmalar neticesinde, Ustruga'ya Mühendis Ferhad Efendi gönderilmiştir. 1855 yazında Ustruga kasabasının taşkın sonrası vaziyeti şu şekildedir: Ohri gölünün yatağı değişmiş ve göl taşarak Ustruga'daki çarşığı ve pek çok evi basmıştır. Ekili araziler de sular altındadır. Ohri Gölü, eski yatağı temizlenmediği için, kendisine yeni bir mecra bulmuş ve bunun sonucunda da haneler ve mezru tarlalar sular altında kalmıştır. Mühendis Ferhad Efendi, öncelikle eski göl yatağının temizlenmesi, göl kıyısına yeni setler ve bentler inşa edilmesi ve mîrî dalyanlar dışında sonradan yapılan dalyanların yıktırılmasına yönelik bir keşif defteri ve harita hazırlamıştır. Rumeli Eyalet Meclisinde de bu işler görüşülmüştür. Ancak merkezdeki yazışmalara göre, özel dalyanların ruhsatlı ve senetli olarak mı inşa edildiğinin araştırılması gerekmektedir. Devlet, ruhsatlı dalyan inşa edenlerin mağdur olmaması için hassas olunmasını istemektedir. Göl taşkınları meselesinin çözüme kavuşturulamamasının hazineye de zarar vereceğini bilen siyasî irade, bu işin bir an önce yapılması için ahalinin yardımlarından başka 48.000 kuruş kaynak 2 Sülüs, kuruşun üçte biri olup akçe hesabıyla 40 akçeye tekabül etmektedir (Danık, 2021:223). Buna göre 2 sülüs 80 akçedir. Burada her bir avarız hanesi başına ne kadar vergi alındığı belirtilmediği için herhangi bir hesaplama yapamıyoruz.

da ayırmıştır. Gölün eski mecrasının temizlenmesi için gerekli olan araç gerecin de bir an önce temin edilerek hemen işe başlanması istenmiştir (BOA. A.}MKT.NZD. 156-76). Fakat bir türlü icraata geçilememiş ve bürokratik yazışmalar sürüp gitmiştir. 1855 yılı Kasım ayı başlarında konu Meclis-i Vâlâ'da tekrar görüşülmüştür. Buradan anlaşıldığına göre Ohri gölündeki mîrî dalyanlar dışında sonradan yapılan dalyanların ruhsatsız oldukları anlaşılmış ve bunların zararları Usturga ahali tarafından da teyit edildiği için yıktırılmasına karar verilmiştir. Ayrıca göl mecrasının kış gelmeden temizlenmesi ve göl ayağının eski mecrasına döndürülmesi konusunda mümkünse işe hemen başlanması, yoksa seneye bu işin halledilmesi kararlaştırılmıştır (BOA. A.}MKT.MVL. 76-14). Göl ayağının temizlenmesi işinin gelecek seneye kaldığı anlaşılmaktadır. Bürokratik yazışmaların çetrefilli olması ve hazırlıkların yapılmasında yavaş davranılması gibi sebeplerle kış gelmeden icraata geçilememiştir. Dolayısıyla bu işlemler de 1856 yılına kalmıştır. Bunun üzerine Ustruga ahali yeniden istida sunmuştur. Mayıs 1856 tarihinde Rumeli Valisine gönderilen yazıda kaçak dalyanların yıkılması ve göl ayağının temizlenerek gölün eski mecrasına döndürülmesi işine hemen başlanması emredilmiştir (BOA. A.}MKT.UM. 236-10).

Kış mevsiminde Ohri gölünün taşması, Ustruga'da eğitimi de engellemiştir. Ustruga (Usturga) kasabasında mevcut Mustafa Paşa Mahallesi'nde bulunan mektebe diğer mahallelerdeki çocuklar da gitmektedir. Fakat kış mevsimi gelince Ohri gölünün ayağı olan nehrin de taşması sebebiyle Mustafa Çelebi ve Süleyman Bey Mahallelerinin çocukları 20 dakika uzaklıktaki bu mektebe gidememektedirler. Bunun üzerine ahali adı geçen iki mahallenin ortasında bir mektep açmış ve Hafız İsmail Efendi'yi de muallim olarak tutmuşlardır. Adı geçen muallimin iâşesi ahaliye aittir. Fakat Mayıs 1877 tarihinde Ustruga imamı ile Mustafa Paşa ve Mustafa Çelebi Mahalleleri muhtarları ve ahali 4 kişi yetkililere bir istida sunmuşlardır. Halkın istediği, Mustafa Çelebi ve Süleyman Bey Mahalleleri ortasında bulunan ve kendilerinin tuttuğu mektep muallimine iâşe temininde zorlandıkları, bundan dolayı da diğer mektep muallimi gibi Hafız İsmail Efendi'nin de Hazine-i Celile tarafından vazifelendirilmesidir. Bunun üzerine Maarif Meclisi, isteklerin doğruluğunun araştırılmasını Selanik vilâyetinden talep etmiştir (BOA. MF.MKT. 48-130). Bu örnek bize taşkınların önünün alınmadığını göstermektedir. Kış ve ilkbahar mevsimlerinde göl ayağının taşması, olağan bir vaka hâline gelmiştir.

1877 yılından sonra Ustruga (Usturga) kasabasında göl ile ilgili bir şikâyet söz konusu olmamıştır. Fakat 1881 yıllı kış ayında kasaba çevresindeki bazı mahallerde gölün kabarması sonucu kısmen su taşkını olmuştur. Fakat bu konudaki şikâyeti havi beyan 1882 yılı Mart ayına aittir. Ustruga kasabası aza ve ileri gelenlerinin mühürlerini taşıyan arzuhal Ohri Kaymakamlığına takdim edilmiştir. Burada anlatıldığına göre, 1881 yılında meydana gelen kabarmanın 1882 yılında da vuku bulmaması için ahali tarafından kasaba çevresinde keşif yapılmıştır. Daha önce baskının olduğu bölgeye kazık ve çubuklar çakılmasının bu tür taşkınları engelleyeceğini gören ahali, bu malzemelerin kendilerine temini hâlinde üç dört gün içinde bu işin yapılabileceğini ifade etmişlerdir (BOA. YB.021. 33-5). Bu dilekçenin sonucunda olup bitenleri bilmiyoruz. Fakat anlaşıldığına göre Ustruga halkı kendi işlerini kendileri görmek ve bu şekilde afetlerden korunmak için harekete geçmiştir.

Ohri Gölü'nde meydana gelen taşkınlar, sosyal hayatı olumsuz etkilemiş olsa da gölün yöre halkının ekonomisine büyük bir katkısının olduğunu da belirtmemiz gerekir. Bu katkı, bir geçim vasıtası olan balık avcılığı ve ticareti şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte balıkçılık vergilerinin toplanmasında uygulanan iltizam sistemi de bu ekonomik faaliyetin bir parçası olarak görülebilir.

3. Ohri Gölünde Ekonomik Bir Faaliyet: Balıkçılık

Ohri gölünde birçok balık türünün yaşadığını belirten Evliya Çelebi, özellikle güzel kokulu yılan balığı ile uştuk, misarya, sazan ve alabalığın en fazla rağbet gören balık çeşitlerinden olduğunu söyler. Ohri kazasını balık yurdu olarak tanımlayan Evliya Çelebi, şehirde Balık Emini (Ağa) bulunduğunu da belirtir (Evliya Çelebi, 2011:709, 711). Yine ünlü seyyahın ifadesine göre, XVII. yüzyılın ikinci yarısı itibarı ile Ustruga kasabası ve ona bağlı 7 adet köy, Ohri Gölü Emini'nin hükmündedir ve padişah hassıdır. Bu yerleşim yerlerindeki ahalinin balık avcılığı Ohri Gölü Emini'nin iznine bağlıdır. Ustruga'daki göl ayağında 100 civarında dalyan vardır. Yine Evliya Çelebi'nin ifadesine göre balık avcılığı geceleri yapılmakta olup ığrıplarla³ avlanan balıklar Ohri Gölü Emini'ne teslim edilir. Sonra da Ustruga'ya gelen bezirganlara satılır. Onlar da salamura edip diğer vilâyetlere götürür. Ustruga'da balıkların öşrü de Göl Emini tarafından tahsil edilir (Evliya Çelebi, 2011:706-707). 1900'lü yılların başlarında basılmış bir coğrafi

3 İğrip, "bir tür balık ağı" olup (<https://sozluk.gov.tr/>) "dipten biraz yukarıda yüzen balıkları avlamak için kullanılan, kenarlarına ağırlık bağlanmış torbalı büyük balık ağı" anlamına gelmektedir (<http://lugatim.com/s/1%C4%9ERIP>).

eserde, Ohri gölünden senelik 27.000 kuruş değerinde balık avlandığı kaydedilmiştir (Mehmed Nasrullah vd. 1325:7). Osmanlı devrinde göl ve nehirlerde yapılan balıkçılık faaliyetleri birtakım resmî işlemlere tâbiydi. Balık avcılığı ve satışı devlet kontrolünde olup hassa hazinesine ait göl ve nehirlerden tutulan balıkların yarısından dörtte birine kadar olan kısmı devlete aitti. Mukataa sistemine göre işletilen göl ve nehir balıkçılığında da balık avcıları öşür, bâc, makiriyye ve gümrük vergisi gibi bazı vergileri ödemekle mükellefti. Hatta sancak beyi, kaptan gibi bazı devlet görevlileri de bunlardan pay alabiliyordu. Bu vergilerin oranı tarihî süreç içinde değişken olmuştur. Ayrıca mîrî dalyanlardan talep edilen dalyan vergisini de bunlara dâhil etmemiz gerekir (Yıldırım, 2015:327-344). Ülke coğrafyasında devletin balıkçılıktan elde ettiği gelir önemli bir vergi dilimini oluşturmuştur. Osmanlı ülkesinde iç göl ve akarsularda yapılan balık avcılığı yukarıda belirtmiş olduğumuz vergilerin zeminini oluşturmaktadır. Mesela XVI. yüzyılda Kesriye şehrindeki toplam vergi gelirinin en az %30'unu dalyan resmi oluşturmaktaydı ki bu oran, şehrin toplam vergi geliri içinde en yüksek payı teşkil etmekteydi (Kabak, 2018:99, 109). Mâhî-şikâr öşrü de denilen balık öşrü, başka bazı eyaletlerde de önemli bir vergi kalemini teşkil etmekteydi (Bekadze, 2015:127). Balık öşrü Osmanlı ülkesinin her cihetinde mîrî için talep edilirdi. Bölgeler arasında farklılıklar olsa da Rumeli için söylersek mesela Tuna nehrinde tutulan balıkların satışından elde edilen paranın 10'de 1'i öşür olarak alınmakta ve geriye kalan miktarın yarısı balık avcılarının yarısı da yine devlet için alınmakta idi (Çağatay, 1947:490). Balık satışından alınan diğer bir vergi bâc idi. Ohri kanunnamesinde, XVI. yüzyılın ilk yarısı itibarı ile göl kenarında olan dalyanlardan elde edilen balıkları satın alandan sipah tarafından, her yük için 2'şer Akça alınacağı ifade edilmiştir (BOA. TT.d. 717:1). Bâc veya bâc-ı bâzâr, şehirlerde kurulan pazarlarda, alınıp satılan mallardan alınan bir vergi çeşididir. Pazar kurulmayan köylerde alınıp satılan mallardan bâc alınmazdı. Ayrıca bu vergi, genelde satan kişiden alınmakla birlikte hayvan gibi bazı mallarda her iki taraftan da alınmıştır (Yeniçeri, 1991:412).

XVIII. yüzyıla ait 121 numaralı mühimme defterinde yer alan 1713 tarihli hükümde belirtildiğine göre, Ohri kazasında padişah haslarından olan balık dalyanları, Usturga mukataasına bağlı olup mâlikane şeklinde tasarruf edilmektedir. Hatta bu dalyanların mâlikâne olarak tasarruf edeni, yani dalyanların bir nevi mutasarrıfı Mustafa adlı biridir. Adı geçen kişi, dalyanlarda balık avlayan bazı kişilerin birtakım mütegalibeye dayanarak dalyan resimlerini kendisine birkaç seneden beri vermediklerini belirterek aliverilmesi için hüküm istemiştir (BOA. A. {DVNSMHM.d. 121-889). Bu bilgilere göre, Evliya Çelebi'nin de bildirdiği üzere XVII. yüzyılın ikinci yarısında Ohri gölündeki dalyanlar, padişah hası olarak emanet usulü ile idare edilirken XVIII. yüzyılın ilk yarısında mâlikâne sistemi ile mültezime verilmiş olmalıdır. Ancak, adı geçen hükümde, kanun ve defterde yazıldığı şekilde bu dalyanların resimlerinin Usturga mukataasına yazıldığı belirtildiği için daha önceden var olan eminlik, daha sonra iltizamla birleştirilmiş de olabilir. Böylece burada tasarruf eden kişi de "emin ber vech-i iltizam" olabilir. Çünkü iltizam usulünün yaygınlaşmasından sonra, emin eliyle işletilen bazı mukataaların, daha sonra emanet ile iltizamın birleşmesiyle oluşan modele göre "emanet ber-vech-i iltizam" olarak adlandırıldığı vakidir. (Sahillioğlu, 1995:111-112). Bununla birlikte 1832 tarihinde Ustruga mukataasının eminden bahsedilmektedir (BOA. YB.021. 28-12). Ayrıca Ohri sancağındaki bazı dalyanların, miras yoluyla intikal ettikten sonra da tasarruf edildiği görülmektedir. 1862 yılında Ohri sâkinlerinden Raşid Bey, büyük annesinden miras olarak kendisine intikal eden ve Beştan köyü çiftliğine bağlı olan ve maklin olarak tanımlanan balık dalyanına tasarruf etmektedir (BOA. A.}MKT.UM. 556-33). Bütün bu bilgiler ışığında Ohri gölündeki balıkçılık merkezlerinden birinin de, mîrî dalyanların çok olduğu Usturga kasabası olduğunu söyleyebiliriz.

Ohri gölünden avlanan balıklar, mahallinde tüccarlar tarafından satın alınıp Üsküp başta olmak üzere civar kasaba ve kaza pazarlarından halka arz edilmektedir. Hatta bu tarz balık ticareti yapan gayrimüslim tebaadan Balıkçı Serahil, kendisi gibi birçok kişinin Ohri gölünden avlanan balıkları mültezimlerinden satın alarak Üsküp ve diğer yerleşim yerlerindeki pazarlarda sattığını ifade etmiştir. Hatta 1883 yılında sürekli yaptığı gibi Üsküp pazarında Ohri balıklarını satmak için tezgâh açtığı vakit, Üsküp Belediye Dairesine mensup yetkililer kendisinden balık satışı yapabilmesi için tezkeresi olup olmadığını sormuşlar ve tezkeresiz olduğu anlaşılınca onu balık satışından men etmişlerdir. Serahil ise o zamana dek görmediği bu uygulamayı Üsküp Mutasarrıfına şikâyet etmiştir (BOA. YB.021. 76-189). Bu bilgilerden 1883 yılından itibaren Üsküp'te balık satışı için belediyeden izin alınması gerektiğini anlıyoruz. Daha öncesinde herhangi bir tezkere olmadan, Ohri balıklarının Üsküp'te satıldığı görülmektedir. Hatta bu balıkların sağlıklı olup olmadıkları, teftiş memurları tarafından da denetlenmekte ve balıklar memleket tabibi tarafından incelenmektedir (BOA. YB.021. 67-31). Üsküp'te özellikle balık satışı ile uğraşanlardan olan ve Kalealtı'nda dükkânı bulunan Bakkal Risto veled-i Yano, balık mevsiminde Ohri'den balık

getirtip oluşturduğu sergide satmaktadır. Ohri balıkları Üsküp'te daha çok Tahtakale (Tahtülkal'a: Kalealti) bölgesinde satılmaktadır. Burada Ohri balıklarını satanlardan biri de Meyhaneci Hacı Petroş'tur. Fakat sattığı balıkların bayat oldukları Üsküp Belediye Meclisi tarafından tespit edilmiştir. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi Üsküp pazarında balık satanlardan biri de Serahil'dir. Üsküp'te Ohri balıklarının satıldığı zaman dilimi de Aralık ile Mart ayları arası olup satış yapanların gayrimüslim olması dikkat çekicidir (BOA. YB.021. 68-265; BOA. YB.021. 67-31; BOA. YB.021. 76-189).

1901 yılı itibari ile Manastır Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine bildirilen mazbataya göre, Ohri gölünde avlanan bazı balık türü ve fiyatları şunlardır: barbeli: 8 kuruş, mercan: 3 kuruş 50 santim, büyük mercan: 4 kuruş 12 santim, büyük sazan: 2 kuruş, küçük sazan: 1 kuruş 12 santim, büyük filet: 1 kuruş 62 santim, küçük filet: 1 kuruş 40 santim, büyük iskolyoz: 1 kuruş 37 santim, küçük iskolyoz: 1 kuruş 25 santim (BOA. YB.021. 35-128).

4. Balıkçılıkta Bir Yöntem: Dalyan

Dalyan, kazık ve ağlarla yapılan bir tür balık avlama yeridir (<https://sozluk.gov.tr/>). XVII. yüzyılda Evliya Çelebi, bugün Ukrayna'nın Romanya sınırında bulunan Kili kalesi yanındaki Tuna nehrinde Balık Emni ve adamları ile diğer balıkçılar tarafından kurulan dalyanı uzun uzun anlatır. Buna göre nehir dibine çakılan dev kazıklar arasında yaban asmalarından ağlar örülür ve ortasında balıkların gireceği bir kanal bırakılır. Böylece, akıntı ile Karadeniz'e gitmek isteyen balıklar kapana kısırlar. Bu işlerin sorumlusu Balık Emni olup elde edilen kâr, kale neferlerinin ulufelerine gider. Bazen Emin Ağa'ya kâr kalmaz (Evliya Çelebi, 2010:298-300). Buradan anlaşıldığına göre, dalyan, akıntının olduğu, balıkların geçiş yaptığı nehir ağzlarında kuruluyor. Ohri gölü kıyısındaki Usturga kasabasının ortasından geçen ve gölden kaynaklanan Kara Drin nehri ağzında, yani göl ayağında pek çok dalyanın olması ve Ohri gölünün Usturga mukataasına bağlı bulunmasını bununla açıklayabiliriz.

Bir dalyanın inşa edilmesi için gerekli olan malzemelerin bir listesini arşiv kayıtlarından görmek mümkündür. Ohri gölünün en büyük dalyanı olan Usturga dalyanının tamiri için 1901 yılında Manastır Düyûn-ı Umûmiyye Nezareti tarafından Usturga Nahiyesi Düyûn-ı Umûmiyye Memurluğu kanalıyla Usturga Nahiyeye Müdürlüğüne gönderilen bir tahriratta, mevcut dalyanın bakıma muhtaç olduğu ve onarımı için gerekli olan malzemelerin cins ve miktarı ile fiyatlarının keşif yapılarak bildirilmesi istenmiştir. Konu Usturga Nahiyeye Meclisine havale edilmiştir. Bunun üzerine Usturga Nahiyeye Meclisi, bilirkişi olarak İmam Halil Efendi, Hasan Ağa Vaşiko, Hüseyin Ağa Topuz ve Halid Efendi'yi görevlendirmiştir. Bilirkişiler yaptıkları incelemede dalyanın dört tarafının harap hâlde olduğunu görmüşler ve yeniden yapılması gerektiğini rapor etmişlerdir (BOA. ŞD. 398-29). Usturga dalyanının yeniden inşası için gerekli olan malzemelerin miktarı ve fiyatları ile inşaatta çalışacak ırgatların ücreti aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Usturga Dalyanının Yeniden İnşası İçin Gerekli Olan Malzemeler (1901)

Malzemenin Cinsi	Birim Fiyatı	Miktarı	Toplam Fiyatı
Çubuk	5 para	10.000 Adet	1.250 kuruş
Def'a Çubuk-ı Mahlût	2,5 para	20.250 adet	1.265 kuruş 25 para
Kazık	1 kuruş	120 adet	120 kuruş
Sürme Kazık	5 kuruş	15 yük	75 kuruş
Çatal Kazık	5 kuruş	5 yük	25 kuruş
Döşeme Ağaç	5 kuruş	25 yük	125 kuruş
Dimye ⁴	2 kuruş 20 para	200 demet	500 kuruş
Virşe Çubuğu	25 kuruş	7 yük	175 kuruş
Kulübeler İçin Kazık	5 kuruş	2 yük	10 kuruş
Dalyanın Üst Tarafına Çubuk	10 kuruş	40 yük	400 kuruş
Irgat Ücreti	5 kuruş	40 adet	200 kuruş
Toplam			4.145 kuruş 25 para

Kaynak: BOA. ŞD. 398-29

⁴ Kelimenin "dimye" olarak okunduğundan emin isek de anlamını bulamadık.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere Usturga dalyanının yapımı için gerekli olan malzeme, genelde ahşap ağırlıklıdır. Bunun inşası için de 5'er kuruştan 40 amelenin çalışması gerekmektedir. Fakat bu işçilerin kaç gün çalışacağı belirtilmemiştir. Bu bilgi verilmediğine göre, dalyanın bir günde inşası söz konusudur. Dalyanın inşası için gerekli olan paranın tedariki için yapılan bürokratik yazışmalardan sonra Şûra-yı Devlet Maliye Dairesinin de oluru alınarak adı geçen meblağın Maliye Nezareti tarafından ödenmesine karar verilmiştir (BOA. BEO. 1746-130950).

Dalyanlarda balık avlama sırasında balıkçıların ve diğer çalışanların ihtiyaç duydukları pek çok malzeme de dalyan demirbaşı sayılmıştır. 1904 yılı itibari ile bir dalyanda kayık, tekne, kantar, gaz tenekesi, fener, kandil, çizme, bakraç, ateş körüğü, balta, tırpan, küfe, balık ambarı, çapa, ızgara, burgu gibi birçok alet ve edevat bulunmaktadır. Bu tür dalyan malzemeleri, iltizam süresi dolan mültezimden alınarak yeni ihale alanlara devredilirdi (BOA. YB.021. 37-10).

5. Ohri Gölündeki Balık Avının İhalesi Meselesi ve Halkın Tepkisi

Ohri gölündeki dalyanlarda balık avcılığı ve vergilerin toplanması hususunun, başlangıç tarihini kesin olarak bilmemekle beraber, 1 Mart 1873 tarihine kadar iltizam usulüne göre yapılmış olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte, dalyanların bulunduğu yerler dışındaki mahallerde balık avlayanlar, elde ettikleri gelirin 5'te 1'ini hazineye vermişlerdir. Ancak adı geçen tarihten itibaren vilâyet yöneticilerinin de tavsiyesi ile hazinenin gelirini artırmak adına mültezime bütün gölün ihâlesi verilmiştir. Böylece belli bir bedel karşılığında gölün her bölgesinden elde edilen resimler, mültezimler tarafından toplanmaya başlamıştır. Fakat dalyan dışında avcılık yapan ahali, bundan memnun olmamış ve sundukları arzuhallerde, eskiden olduğu gibi dalyanların ihale edilmesini, fakat diğer mahallerde 5'te 1'inin hazineye verilmesi kaydıyla balık avının serbest olmasını istemişlerdir. Buna rağmen diğer yılların iltizam ihaleleri de gölün bütünü üzerinde yapılmıştır. 1877 yılında, bir grup Meclis-i Mebusan milletvekili de bu hususta dilekçe vermişler ve eski sistemin geri getirilmesini istemişlerdir. Bu dilekçelere rağmen Ohri gölünün bütün balıkçılık resimleri mültezimlere ihale edilmeye devam etmiştir. Son olarak, Ohri şehrindeki İskender Bey, Beştan, Gürcü Bey, Kara Bey, Saritsa?, Hacı Çelebi ve Mahmud mahallelerinin muhtarları, aynı konuyu gündeme getiren 21 Kasım 1878 tarihli telgrafnamelerini Şûrâ-yı Devlet Riyasetine göndermişlerdir. Burada ifade edildiğine göre Ohri'deki adı geçen mahallelerin ahalisi, Osmanlı ülkesinde bulunan derya ve göllerdeki balık avından elde edilen gelirlerin vergileri, mültezim olmaksızın 5'te 1'i doğrudan hazineye verilirken Ohri gölünün istisna tutulmasının adil olmadığı vurgulanmıştır. Telgrafname, Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesinde okunmuş ve Maliye Nezaretine gönderilerek işin aslının öğrenilmesi istenmiştir. Maliye Nezareti ise 1877 yılında konu ile ilgili olarak Selânik vilâyetine gönderilen yazının cevabının henüz gelmediğini ifade etmiştir. Maliye Nezareti, göldeki bütün balıkçılık resimlerinin mültezimlere ihale edilmesinden memnun olmayanları memnun etmek adına iki seçenek üzerinde durmuştur. Selânik vilâyetine yazılan tahriratta, bu seçeneklerin devletin gelirine bir hâle getirip getirmeyeceğinin tetkik edilmesi istenmiştir. Bu seçeneklerden ilki, ahalinin istediği şekilde sadece dalyanlardaki balıkçılık vergilerinin mültezime verilmesi ve gölün diğer noktalarında balık avcılığının 5'te1'i hazinenin olması kaydıyla serbest olmasıdır. Diğer de dalyan dışındaki balık avcılığı gelirlerinin 5'te 1'inin mültezime verilmesi ve böylece gölün tamamının mültezime ihalesinin devam etmesi şeklindedir (BOA. ŞD. 2007-37). Bu yazışmaların ne şekilde sonuçlandığını bilmiyoruz. Burada belirtilenlere göre yetkililer, devlet gelirinin eksilmemesi için gölün bütününe iltizama verilmesinin daha münasip olduğunu düşünmüşlerdir. Bu yüzden de 1873'ten sonra bu şekilde ihale etmişlerdir. Halkın şikâyet sebebi ise emanet sisteminde devlete verdikleri 5'te 1 vergiye karşılık mültezime daha fazla resim ödemekten ve serbest bir şekilde avcılık yapamamaktan kaynaklı olmalıdır.

Ohri gölünün balık avı (şayd-ı mâhî) rüsumunu iltizam eden kişilerden biri gayrimüslim tebadan Angeli Bele'dir. Adı geçen mültezim, kâime ile 1878 ve 1879 yıllarının rüsumunu üstlenmiştir. Fakat aldığı bu iltizamın büyük bir kısmını küçük mültezimlere kaime ile parça parça ihale etmiştir. Bazılarını da beşlik ile ihale etmiştir. Bir kısmı da idaresiz kalmış ve bu yüzden de bu işten zarar etmiştir. Üstelik adı geçen mültezim, 19 Ağustos 1879 tarihli Kâime (Meskûkat) Kararnamesi ile kaime ilga edilip taksitlerin bedeli altın lira üzerinden mültezimlerden tahsil edilmesi kararlaştırılınca, yetkililerle bazı sorunlar da yaşamıştır (BOA. 2009-37).

Ohri gölündeki balıkçılık resimlerinin mültezime ihalesi konusunda ahalinin şikâyetlerini havi olarak 1879 yılı Martına kadar Şûra-yı Devlet Riyasetine 3-4 defa telgraf çekilmiştir. Her defasında konu ile ilgili evraklar;

araştırılması, seçeneklerin analizi vb. hususların tebliği için Maliye Nezareti ve Selanik vilâyeti arasında gidip gelmiştir. Nihayet Ohri ileri gelenlerinden Salih Ağa, Şûrâ-yı Devlet Riyasetine 6 Mart 1879 tarihli bir telgrafname çekmiştir. Burada Salih Ağa, ülkenin diğer göl ve deryalarında balıkçılık 5'te 1 vergi şeklinde yapılırken Ohri gölünün bundan mahrum bırakıldığını, bunun adalete uymadığını vurgulandıktan sonra kendisinin 1879 yılı resimleri için kaime ile ve geçen yılki bedel üzerinden 5'te 1 tahvilinde dalyanlarla beraber ve muteber kefiller ile gölün iltizamına talip olduğunu, bu durumda hazinenin de asla zarar etmeyeceğini ifade ettikten sonra eşitlik kaidesine, kamu ve insan haklarına riayet ederek irade-i seniyyenin çıkarılmasını arz etmiştir. Bu telgrafi muhtemelen Salih Ağa ile birlikte kaleme alan veya en azından birlikte hareket eden Ohri'deki Hacı Hamza, Hacı Çelebi, Kara Bey, Emin Mahmud, Hacı Kasım, Gürcü Bey ve Beştan Mahalleleri muhtarları da Şûrâ-yı Devlete bir telgrafname yazarak, balık avının resimleri konusunda Ohri gölünün diğer göllerden ayrı tutularak "hilâf-ı nizâm ve adâlet olarak satılmakta" olduğunu belirtmişlerdir. Adı geçen mahallelerin muhtarları, Salih Ağa'nın 5'te 1 tahvilinde, geçen yılki bedel ile 1879 yılı için ihaleye talip olduğunu belirterek bunun adalete uygun olduğunu ve hazineye bir zarar getirmeyeceği gibi ahalinin de işe teminine devam edeceği için adalete uygun olarak bu 5'te 1 meselesinin lâzım gelen yerlere irade buyurulmasını göz yaşları içinde istirham etmektedirler. Konu yine tetkik edilmesi için Selanik vilâyetine yazılmıştır (BOA. ŞD. 2008-2). Salih Ağa adı geçen telgrafi, aynı tarihte Maliye Nezareti, Dahiliye Nezareti ve Sadarete de çekmiştir (BOA. ŞD. 274-61). Bu bilgiler ışığında, yukarıda adı geçen mahallelerin ahalsinin balıkçılıkla meşgul olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca 5'te 1 konusundaki isteklerine ulaşabilmek için de Salih Ağa'nın iltizam ihalesine girmesi konusunda anlaştıklarını söyleyebiliriz.

Şûrâ-yı Devlet'ten başka Maliye Nezareti de söz konusu ihale işi ve ahalinin serbestçe balık avlaması meselesinin incelenmesi için Selanik vilâyetine tahrirat göndermiştir. Selanik vilâyeti ile Manastır sancağı arasında yapılan yazışmalar neticesinde elde edilen malumat Selanik Vilâyeti İdare Meclisinde (Meclis-i İdare-i Vilâyet) müzakere edilmiştir. Buna göre, Selanik vilâyeti içinde yer alan Görice kazasındaki Prespe (Prespa) gölü kısmen Ohri gölündeki idare usulüne uymaktadır. Prespe'de de resimler, mültezime ihale edilmiştir. Mültezim ise ya kendisi balık avlamakta ya da isteyenlere belli bir bedel karşılığı günlük, aylık ve senelik olarak ihale etmektedir. Prespe ve Ohri gölleri dışındaki göllerde ise balık avcılığı serbest olup dileyen herkes balık avlayabilmekte ve avladığı balığın mahallî rayice göre bedelinin 5'te 1'ini mîrî için mültezimine vermektedir. Ayrıca bu göllerde göl kenarlarında tapulu olan dalyanların sahipleri de avladıkları balığın 5'te 1'ini mültezimine vermektedir. Buna göre Ohri gölünde istisnâ bir durum söz konusudur. Mevcut durumda, Ohri gölündeki balık avcılığı resimleri her yıl hükümet tarafından ihale edilmektedir. Göl genelinde balık avlamak isteyenler de mültezime müracaat etmelidir. Mültezimle anlaşamamaları hâlinde balık avlayamamaktadırlar. 1878 ve 1879 yıllarına ait ihaleler yapılmıştır. Buna göre yıllık 685.000 kuruş karşılığında gölün resimleri mültezime verilmiştir. Eğer Ohri ahalsinin istediği gibi dalyan dışındaki yerlerde balık avlamak, 5'te 1'i mîrî için mültezime verilmek kaydıyla, serbest olursa hazinenin 100.000 kuruşluk bir zararı olacaktır. Bununla birlikte Ohri ahalsine adaletsizlik yapılmaktadır. Üstelik Ohri halkı, balıkçılığa son derece isteklidir. Bu yüzden Vilâyet İdare Meclisinin kararına göre, yapılan ihaleyi değiştirmek hazineye zarar getireceğinden 1879 yılı sonunda halkın istediği gibi bir ihalenin yapılması uygundur. Buna göre, 1879 yılının sonunda, gelecek seneler için yapılacak ihalelere, Ohri gölündeki balık avında da Selanik vilâyetinin diğer göllerindeki gibi ahalinin serbest olacağı ve 5'te 1 mukabilinde balıkçılık yapabilecekleri şartının getirileceği vurgulanmıştır. Böylece adaletsizliğin nihayete ereceği belirtilerek şimdiden bunun ahaliye müjdeleneceği de ifade edilmiştir. Selanik Vilâyet İdare Meclisinde alınan bu kararın tahriratı önce Maliye Nezaretine, sonra da 21 Nisan 1879 tarihli yazıya ekli olarak Şûrâ-yı Devlete gönderilmiştir. Şûrâ-yı Devlet ise, 1879 yılı sonunda bu meselenin tekrar bildirilmesini vilâyetten talep etmiştir (BOA. ŞD. 2008-15). Burada dikkati çeken husus, aynı konu hakkında Maliye Nezareti ile Şûrâ-yı Devlet Riyasetinin Selanik vilâyeti ile ayrı ayrı yazışmaları neticesinde bürokratik işlemin uzamasıdır. Fakat yöneticiler, nihayet halkın şikâyetlerine bir çözüm sunabilmişlerdir. Ayrıca, Ohri gölünün diğer göllerden farklı bir yolla iltizam edilmesinin temel sebebinin de bu usulün diğer usullerden daha kârlı olmasından kaynaklandığı görülmüştür.

Bu yazışmalardan sonra Ağustos 1879'da Adliye Nezaretinden bir hüküm çıkmış ve diğer göllerde olduğu gibi Ohri gölündeki balıkçılığın da 5'te 1 nizamına uygun olarak yapılacağı kararlaştırılmıştır. Fakat buna rağmen Ohri'deki bazı mahalle ve köylerin muhtarları mühürleriyle Şûrâ-yı Devlet Riyasetine ortak bir arzuhal (mahzar) sunulmuştur. Dilekçenin altında muhtarlarının mührü bulunan mahalle ve karyeler şunlardır: Levhi? Bey, Hacı Hamza, Ömer Bey, Hacı Kasım, Kara Bey, Emin Mahmud, Hacı Çelebi, Hacı Durgut, Hasu Krasine?, Bandanar, Draç,

Dimitri, Poliça?, Cilice, , Kuloğlu, Haydar?, Konişte?, Fardak, Kerakum Mahalleleri ile Beştan karyesi. Sonuncusu, yukarıda mahalle olarak geçmişti. Muhtarların sunduğu 17 Ekim 1879 tarihli bu arzuhalde Osmanlı ülkesindeki diğer göllerde 5'te 1 kuralı geçerliken Ohri kazasındaki gölün bundan istisna tutulduğu, fakat adliyeden çıkan hüküm ile Ohri ahalisinin de bu nizama kavuşacak olmasına rağmen gölün hâlâ mültezim ve balık muhtekirlerinin elinden alınmadığını, en azından bu yıl sonu itibari ile ve gelecek sene Mart ayından itibaren gölün mültezimlere ihale edilmeyip balık hasılatının 5'te 1'inin doğrudan hazineye verilmesini tazarru ile istemektedirler. Buna göre Ohri halkı, mültezimler ve balık karaborsacıları yüzünden özellikle kış mevsiminde balık tutamadıkları için perişan olmuşlardır. Bu yüzden Adliyeden çıkan hükmün bir an önce uygulanmasını istemişlerdir (BOA. ŞD. 2897-21). Görünen o ki Ohrililer balık rüsumlarını doğrudan hazineye vermek istemektedirler. Mültezimlerden ve göldeki tekelleşmeden rahatsız olmuşlardır.

Aslında ülkenin farklı yerlerinde bulunan göl, nehir ve denizlerdeki balık avı ve bundan devletin alacağı verginin miktarı, ihalenin şartları ve mültezim ile ahalinin hukuku konusunda müstakil bir nizamname bulunmamaktadır. Balık avı konusunda bazı nizamnamelerde bazı fıkralar olsa da bunlar da birbirine karışık ve belli bir düzenden yoksundur. Farklı bölgelerde farklı uygulamalar yapılmaktadır. Bazı yerlerde emaneten 5'te 1 hükmü uygulanırken bazı yerlerde göller, mültezimlere ihale edilmektedir. Şûrâ-yı Devlet de bu durumdan rahatsız olduğu için bütün memlekete şamil olmak üzere balık avı ve hazinenin alacağı vergiler ile ihale edilecekse mültezim ile ahalinin hakları konusunun tam olarak belirlendiği mükemmel bir nizamname lâyihasının yazılıp Şûrâ-yı Devlete gönderilmesi için Maliye Nezaretine bir tahrirat göndermiştir. Bu konuda Rüsûmat Emaneti ile de muhabere edilmiştir. Ohri gölünde de 1880 yılından itibaren bu hazırlanacak nizamnameye göre hareket edilmesinin uygun olduğu, şu anda 1879 yılına ait iltizam devam ettiği için bunu değiştirmenin mültezimi zarar davasına yönlendireceğini belirten Şûrâ-yı Devlet Riyaseti, Selanik vilâyetine gönderdiği tahriratta 1880 yılına az kaldığı, bu süre zarfında mültezimler tarafından ahaliye eziyet edilmemesi gerektiğini ve bu konuda vilâyet yetkililerinin dikkatli olması gerektiğini bildirmiştir (BOA. ŞD. 2897-21). Yukarıda belirtilen bütün yazışmalara rağmen Ohri gölündeki balık avcılığının mültezimlere ihalesine devam edildiğini 6 Mart 1883 tarihli bir belgeden anlıyoruz (BOA. YB.021. 76-189).

Bütün bu tahriratlar sonucunda balık avı ve bundan alınacak vergilerin mahiyeti ve şekli konusunda genel bir düzenleme yapmak üzere Maliye Nezareti Islahat-ı Maliye Komisyonu harekete geçmiştir. Ülke genelinde kara, deniz, nehir ve göllerde avcılığın kaideleri ve devletin alacağı resimler ile ilgili olarak hazırlanan nizamname layihası, temelde Fransa Zabita-i Saydiyye Nizamnamesi'nden yararlanılarak hazırlanmıştır. Ayrıca layiha hazırlanırken Rüsûmat Emaneti başta olmak üzere, şehremanetleri ve vilâyetler ile de görüş alışverişinde bulunulmuştur. Hazırlanan layiha ilk olarak Şûrâ-yı Devlete gönderilmiştir. Burada bulunan Tanzimat Dairesinde okunup müzakere edilen layiha üzerinde bazı düzeltmeler yapılmıştır. Hatta layihanın bazı maddeleri konusunda Ticaret Nezareti ile de görüşülüp fikirleri alınmıştır. Neticede Şûrâ-yı Devlet Hey'et-i Umûmiyyesi, öneri ve düzeltmeleri de havi olan 29 Haziran 1881 tarihli mazbatasını Maliye Nezaretine göndermiştir (BOA. ŞD. 286-38). Bütün ülke sathında geçerli olmak üzere deniz, göl, nehir ve dereler ile kara avcılığını belli bir sistematiğe oturtan 9 Ocak 1882 (18 Safer 1299) tarihli Zabita-i Saydiyye Nizamnamesi yayınlanmıştır. 2 kısım ve toplam 52 maddeden oluşan nizamnameye göre deniz, göl, nehir ve derelerde yemek için avlanan donanma zabıt ve erleri ile ticaret gemilerindeki kaptan ve tayfalar dışında av yapmak isteyen herkes yarım Mecidiye ruhsatiye karşılığı avlanma tezkeresi almak zorundadırlar. Ayrıca devlet, göller üzerindeki hukukunu dilerse belli bir bedel ile mültezimlere ihale eder, dilerse kendi hesabına idare eder. Maktuan ihale edilen göllerin balık hasılatının bütünü mültezimlere, emaneten idare edilen göllerin hasılatı da mirîye aittir. Büyük nehir, göl ve denizlerden dalyan veya ağ ve olta ile avlanan balıklardan %20 saydiyye resmi alınır. Göllerde bulunan ve senet ile sahipleri tarafından tasarruf edilen dalyanlarda balık avlama hakkı, senet hükümlerine ve teamüle göre sahiplerine veya mültezimlerine aittir. Fakat avlanan bu balıklardan da %20 saydiyye resmi alınır. Ayrıca kimsenin tasarrufunda olmayıp doğrudan hazinenin idaresinde olan dalyanlar, masrafları kendilerine ait olmak üzere müzayede ile mültezimlere ihale edilir ve bu dalyanlarda avlanan balıklar mültezimlerin malı sayılır ve bunları diledikleri gibi istimal eder. Mültezimler, bu balıkları tuzlayıp veya yumurtasını çıkarıp satmak istediklerinde gümrük resmi öderler. Göl ve dalyanlar, imar masrafları kendilerine ait olmak şartıyla mültezimlere 1 seneden 10 seneye kadar ihale edilebilir (Düstür Zeyl 2, 1299:122-131). Göllerdeki balık avı ile ilgili kısımlarını özetlemiş olduğumuz adı geçen nizamname, farklı yorumlara sebep olacak tarzda muğlak ve karmaşıktır. Bununla birlikte ahalinin istediği gibi, Ohri gölündeki balık avından %20 hisse, yani 5'te 1 vergi alınması kabul edilmiş olsa da bu rüsum, mültezimlere ihale edilebilecektir.

Dolayısıyla, Ohri gölündeki iltizam meselesi, kısmen ahalinin isteği hilâfına devam edecektir. Nizamnameye göre, Ohri gölünün ihalesi yine mültezimlere verilebilecektir. 20 Aralık 1881 (28 Muharrem 1299) tarihindeki anlaşma sonucu yayınlanan Muharrem Kararnamesi ile Düyûn-ı Umûmiyye-i Osmaniyye Varidat-ı Muhassasa İdaresi kurulmuştur. Böylece tuz, alkollü içki, tütün, ipek ve damga vergileri ile birlikte balıkçılıktan alınan vergiler de bu kurumun inisiyatifine bırakılmıştır (Adiloğlu ve Yücel, 2021:73). Kısa bir süre sonra da, yani 1882 yılı sonlarına doğru, mîrîye ait olan Ohri gölünün sayd-ı mâhi rüsumu, irade-i seniyye ile hazine adına Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine bırakılmıştır. Dolayısıyla göldeki balık avı rüsumunun idaresi ve iltizamı da bu kuruma aittir (BOA. YB.021. 49-47; 33-138). Ohri Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü de iskelelerdeki balık avı rüsumunu denetlemek ve ayrıca tahsilat ve diğer işlemlerle ilgilenmek üzere kolcular tayin etmiştir (BOA. YB.021. 34-38; 34-40; 34-41). Balıkçılara verilecek Saydiyye Tezkereleri de Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlükleri tarafından verilmektedir. Kaçak avlanma konusunda mültezimler de Düyûn-ı Umûmiyyeye yardım edeceklerdir (BOA. YB.021. 35-102). 1895 yılında Ohri Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi; Müdür Hasan Bey, Başkâtip Yakub Efendi, İkinci Kâtip Muharrem Efendi, Tahsildar Raşid Ağa, Tahsildar Talib Bey, Sandık Emîni İlyas Efendi ve Kolcu Rüstem Efendi'den oluşmaktadır. Aynı tarihte Görice sancağına bağlı olan İstarova kazasının Düyûn-ı Umûmiyye İdaresinde ise Memur Mehmed Tefvik Efendi görev yapmaktadır (Manastır Vilâyetine Mahsus Salname, 1313:103, 150).

Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi, balık memurları tayin ederek bazı iskele ve dalyanları bazı vakitler emaneten idare etmiştir. Emaneten idare sistemi, sadece bazı zaman dilimlerine münhasır olarak icra edilmiştir. Fakat Düyûn-ı Umûmiyyenin bu doğrudan idaresi, emaneten olup iltizam ihalesi ile ilgili işlemlerin mesela Mart ayı başına kadar tamamlanamadığı zamanlarda veya iltizam şartlarına uymayan mültezimlerin iltizamları ellerinden alındığı vakitlerde ya da yeni bir ihale zamanına kadar geçen süre zarfında geçerlidir. İhale işlemlerinin uzaması hâlinde Düyûn-ı Umûmiyye tarafından geçici olarak idare edildiği vakitlerde elde edilecek hasılat, ihaleyi alan mültezim hesabınadır. Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi böyle durumlarda balık memurları atayarak bu işleri müstakbel mültezim adına yürütmektedir (BOA. YB.021. 35-15; 35-61; 35-102). Dolayısıyla bu konuda bir karışıklığın ve belirsizliğin oluştuğu da görülmektedir.

Ohri gölündeki balık rüsumu iltizamının ihalesi ile ilgili olarak 7 maddelik özel bir nizamname hazırlanmış olup bunun icrası Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine aittir. Bu nizamnameye göre mültezimler, kefil göstermeye devam edecektir. İltizam alan mültezimler, iltizam bedellerini Temmuz, Eylül, Teşrin-i Sanî ve Kanûn-ı Sanî aylarının sonu olmak üzere 4 taksit hâlinde ödeyeceklerdir. Bedeller, Osmanlı sikkeleriyle Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi Varidat Sandığına nakden ödenecektir. Mültezimler, taksitleri sebepsiz yere zamanında ödemezlerse veya kanun ve nizamla aykırı olarak balık neslini tehlikeye düşürecek şekilde hareket ederlerse bundan dolayı maruz kalınan zarar kendilerinden ve kefillerinden faiziyle tahsil edilecektir. Taksitlerin hangi sebeple olur ise olsun zamanında ödenmemesi durumunda muhakemesiz olarak mültezim ve kefillerin malları Aşar Nizamnamesine uygun olarak Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi tarafından haciz yoluyla sattırılacaktır (BOA. YB.021. 35-102; 36-27).

Düyûn-ı Umûmiyye İdaresinin ruhsat işiyle de ilgilendiği anlaşılmaktadır. Buna rağmen ruhsatsız kaçak avlanma devam etmektedir. 1890 yılında Ohri kazasının balık avlama resimlerini iltizam eden Debrelî Ahmed Şakir Ağa adlı mültezim, gölün Sirayışte adlı bölgesinde ruhsatsız balık avlayan Ohri'li iki gayrimüslimi yakalamış ve Ohri Polis Komiserliğine ihbar ederek balıklarının bu şekilde çalınmasıyla zarar ve ziyana uğradığını ve bu zararının adı geçen kişilerden tazmin edilmesini istemiştir. Adı geçen gayrimüslimlerden biri ise Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi Kolcusu Naum'dan ruhsat aldığını ifade ederek kendisini savunmuştur (BOA. YB.021. 33-132). Zabıta-i Saydiyye Nizamnamesinin hükümlerine göre Ohri gölü, mültezimlere ihale edilmeye devam etmiş olsa da halkın daha önceki taleplerini yinelediklerini görüyoruz. Hatta 1901 yılında, Ohri gölündeki mîrîye ait Usturga dalyanı ile 3 adet vakfa ait dalyanlar dışındaki bütün iskele ve kıyılardaki balık sayd-ı resimlerinin ihale edilmeksizin, Saydiyye Nizamnamesinin 4. maddesine tevfikan 5'te 1 kuralına göre değiştirilmesi istenmiştir. Fakat Ohri gölüne has böyle bir değişikliğin adı geçen Nizamnameye aykırı olması sebebiyle Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi tarafından reddedilmiş ve Nizamnamenin 19 ve 20. maddelerine uygun olarak ihale sisteminin devamına karar verilmiştir (BOA. DH.MKT. 2503-133). Fakat Ohri'deki bu balık avı meselesinde ahalinin istekleri bitmemiştir. 1901 yılında bu istekleri havi başka yazıların da Manastır vilâyetinden Dahiliye Nezareti kanalıyla Sadarete gönderildiğini görüyoruz. Bu tahriratlarda, Ohri'deki balık avı meselesinde bir an evvel karar verilmesi istenmekteydi. Yine bu sıralarda Maliye Nezareti de Ohri'deki balık avı konusundaki ihtilafın artık giderilmesini bildiriyordu (BOA. DH.MKT. 2522-69; BOA. DH.MKT. 2546-77).

6. Ohri Gölünün Mültezimleri ve Balık Haslatı

Ohri gölündeki balık avı resimlerini uhdesine alan ve XIX. yüzyılın ikinci yarısı itibari ile bilgilerine ulaşabildiğimiz mültezimler hakkında da birtakım malumat verebiliriz. Düyûn-ı Umûmiyye İdaresinin açtığı iltizam müzayedesine katılan Debreli Ahmed Şakir Ağa, Ohri kazasındaki dalyanlar ve göldeki 11 adet iskelenin 1889 ve 1890 yılları iltizamını uhdesine almıştır. Adı geçen mültezimin kefilleri de Debreli Hacı İbrahim Ağa, Debreli Hüseyin Ağa ve Debreli Şâkir Ağa'dır (BOA. YB.021. 33-138). Ustruga'daki mirîye ait balık dalyanlarının 1888 yılındaki mültezimi ise Abdurrahman Ağa'dır. Hatta adı geçen mültezim, Maliye Nezaretine gönderdiği bir telgrafnamede, altında dalyanların bulunduğu Ustruga köprüsü üzerine belediyenin dükkânlar inşa ettiğini bunun ise mukaveleye aykırı olduğunu ifade ederek bu inşaatın devlete ve kendisine zarar vereceğini belirtmiştir. İltizam mukavelesine aykırı olarak yapılan bu inşaatın durdurulması için Bidayet Mahkemesine başvurmuştur (BOA. ML.EEM. 105-89). Ohri gölünde bulunan bazı dalyanların vakıflara ait olduğunu görüyoruz. Bunlardan biri Sinan Çelebi Vakfıdır. Gölde bulunan Sinan Çelebi Evkafına ait dalyanların rüsumu ise hazineye alınmış olup bunun bir kısmı maarife, 5'te 1'i de Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine bağlanmıştır. 1889 yılı itibari ile Sinan Çelebi Evkâfına ait olan dalyanların mültezimi Hasan Ağa'dır. Adı geçen mültezim dalyanların bulunduğu yeri muhtemelen genişletmek için setler inşa edince suyun akıntısı kesilmiş bu da bazı problemlere sebep olmuştur (BOA. YB.021. 33-116). Ohri'de Süleyman Çelebi ve Mustafa Çelebi adlı vakıfların da dalyanları bulunmaktadır ve bunlar da Evkâf-ı Hümayûn Nezaretine bağlı olup resimlerinin 5'te 1'i Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine aittir (BOA. YB.021. 49-47). 1889 ve 1890 yıllarına ait Ohri kazasının sayd-ı mâhi rüsumu iltizamı, yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi, Ahmed Şakir Ağa'ya ihale edilmiştir. Bu ihale şartlarına göre adı geçen mültezim, yıllık 4 taksit hâlinde ödeme yapmaktadır. Taksit miktarı 57.912 kuruş 20 paradır. 2 yıllık toplam bedel ise 463.300 kuruştur. Ohri gölü iltizam bedellerinin sahibi olan Ohri Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi Müdürlüğü, taksitlerin ödenmemesi ve kefillerin nakit para sahibi olmaları gibi bazı hususlardan dolayı mültezim aleyhine Ohri Bidayet Mahkemesine dava açmıştır (BOA. YB.21. 33-130). Oysa Ahmed Şakir Ağa, Ohri Hükümeti tarafından yapılan iltizam müzayedesini 500.000 kuruşluk kefilleriyle uhdesine almıştır (BOA. YB.021. 33-125). Fakat iltizam müddeti bittiği hâlde taksitlerini ödeyemeyen Mültezim Şakir Ağa'nın kefillerine ait ev, han, bağ ve tarlalar, 1892 yılında Ohri Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü tarafından haczettirilmıştır (BOA. YB.021. 34-30).

1891 yılında ise Ohri gölünün mültezimi, İbrahim Efendi olmuştur (BOA. YB.021. 32-107). Dalyanlarda kullanılan avcılık malzemeleri, mültezimler değiştikçe eskilerinden geri alınır ve yeni mültezime tutanakla teslim edilir. Mesela Ustruga dalyanı ve Kalişte iskelesinde kullanılan 1.891 kuruşluk kayık, tekne, kantar, gaz tenekesi, fener, kandil, çizme, bakraç, ateş körüğü, balta, tırpan, küfe, balık ambarı, çapa, ızgara, burgu gibi birçok malzeme, 1904 senesinin iltizamını alan gayrimüslim Kurşovalı Naşko Dangel'e, Ustruga Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi tarafından teslim edilmiştir (BOA. YB.021. 37-10).

İstarova kazasında, balık avlanan Boğradec, Mahlişte ve Peskoban adlı 3 adet iskele bulunmaktadır. Bunların 1895 yılı Mart ayına ait bürüt balık avı geliri toplam 4.562 kuruş 70 santimdir. Bunun içinde masrafların toplam miktarı ise 3.184 kuruş 95 santimdir. Geriye kalan net kâr olan ve mültezimin taksiti olarak Ohri Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü Sandığına tevdi edilen toplam miktar 1.377 kuruş 75 santimdir. Masraf olarak kaydedilen giderler, adı geçen iskelelerde balıkların tutulması, muhafazası, müzayede edilmesi gibi işlemlerin icrasında oluşan giderlerdir. Bu masrafları oluşturan kalemlerin miktarı, ırgatlar için tahsis edilen 718 kuruş 20 santim, balık avcılarına (sayyad) verilen hisse olan 1.922 kuruş 25 santim, çekilen 2 kıta telgraf ücreti 19 kuruş 50 santim, Münadi Hayreddin Ağa'ya verilen ücret olan 75 kuruş, Boğradec İskelesi Kolcusu Şükrü Efendi ve Mahlişte İskelesi Kolcusu Emrullah Efendi ile Beskoban İskelesi Kolcusu Murad Efendi'nin maaşları olan 150'şer kuruştan ibarettir (BOA. YB.021. 34-87).

Ohri kazası dahilinde bulunan Ohri ve Ustruga liman ve dalyanlarında 1897 yılı Mart ayından Haziran ayının 20'sine kadar olan süreye ait toplam balık haslatı 76.369 kuruş 12 paradır. Bu paranın 44.920 kuruş 15 parası kolcuların maaşları ile diğer masraflara, başkâtip ve ikinci kâtibin harcırahlarına, Ohri Düyûn-ı Umûmiyye Müdürü Mustafa Efendi'nin teftiş harcırahına ve balıkçıların (sayyad) hissesine gider olarak yazılmıştır. Geriye kalan net 31.448 kuruş 37 para Düyûn-ı Umûmiyye Sandığı'na verilmiştir. Adı geçen tarihlerde Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğü'nün Ohri kazasında, iltizam ihalesinin henüz tamamlanamadığı zamanlarda kısa süreliğine emaneten işlettiği bu iskele ve dalyanlar şunlardır: Goriçe maa Plaşıçe, Beştan Ağzı, Beştan Kıyısı, Trabziçe (Tırpeziçe),

Makline?, Meydan, Radohojde, Ehlit, ve Kalište iskeleleri ile Usturga Dalyanı. Bu 11 iskele ve dalyan mirîye ait olup Düyûn-ı umûmiyye İdaresi uhdesindedir. Bununla birlikte yukarıdaki balık hasılatı içerisinde Ohri Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğünün 5'te 1 resim aldığı Trabziçe Vakıf Dalyanı, Sazlık Vakıf Dalyanı ve Doska Vakıf Dalyanı da bulunmaktaydı. Adı geçen bu iskele ve dalyanlar içinde Usturga dalyanının bürüt hasılatı 15.568 kuruş 9 paradır. (BOA. YB.021. 35-15). Ohri gölündeki balık avı rüsumu iltizamı ile ilgili Aralık 1900'de hazırlanan mezat kaimesine göre, adı geçen bu 3 vakıf dalyanının sayd-ı mâhi rüsumu, diğerlerinden farklı olarak, Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi tarafından 5'te 1 hesabıyla iltizama verilmektedir (BOA. YB.021. 36-27). Usturga nahiyesinde balık avlamada kullanılan Usturga dalyanından başka Kalište, Radohojde ve Ehlit iskeleleri de bulunmaktadır. Bunlar, tek iltizam ihalesi ile mültezime verilmektedir (BOA. YB.021. 35-102). Dalyanların bölümlere ayrılarak mültezime verildiği görülmektedir. Bu bölümlerden biri olan Beştan iskeleleri ile Lübanışte ve Trabziçe (Tırpeziçe) iskelesi için ayrı bir mezat kaimesi hazırlanmıştır (BOA. YB.021. 35-104). Goriçe, Plaşiçe, Mafibene? ve Meydan iskeleleri de ayrı bir iltizam birimi olarak müzayedede edilmektedir. Böylece Ohri içindeki iskele ve dalyanlar, farklı mültezimlere verilebilmektedir. Yapılan bu müzayedeler, daha önce hazırlanan 7 maddelik nizamnameye uygun olarak tertip edilen ve aynı şartları havi mezat kaimeleriyle yapılmaktadır (BOA. YB.021. 35-104; 36-26).

Bazı durumlarda balık ihaleleri belirli bir balık cinsine ve miktarına göre kısa süreliğine mültezime ihale edilmiştir. Mesela Usturga dalyanını 1901 (Rumi 1317) yılında emaneten idare eden ve hasıl ettiği yılan balıklarını Manastır ve Ohri'deki Düyûn-ı Umûmiyye İdaresinde tuzlu olarak muhafaza eden Düyûn-ı Umûmiyye, Rumi takvime göre 1317 (1901) yılının Teşrin-i Evvel'in sonu ile Şubat ayının sonu olmak üzere 5 aylık süre içinde 10.000 kıyye yılan balığı için ihaleye çıkmıştır. Yapılan mukaveleneye göre, avlanan yılan balıkları her defasında Ohri Balıkhanesi'ne getirilecek ve taze olarak ihaleyi alan mültezime teslim edilecektir. Mültezim, bu beş aylık sürede iltizam bedelini iki taksit hâlinde Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi Sandığına teslim edecektir. Mültezim, taksitlerini 1 Osmanlı Lirası'nın 100 kuruş ve 1 Mecidî'nin de 19 kuruş olması hesabına göre yapacaktır. Yılan balıklarının atık kıyyesi 3 kuruş, 27,5 santimden hesaplanacaktır. İhaleyi alan mültezim, Ohri Düyûn-ı Umûmiyye Müdürlüğüne iki taksitte nakit olarak toplam 32.750 kuruş ödeyecektir. Ayrıca mültezim, daha önceden emaneten avlanıp Düyûn-ı Umûmiyye İdarelerinde muhafaza edilen tuzlu yılan balıklarını aynı fiyat üzerinden alacak ve tuz masraflarını da karşılayacaktır (BOA. YB.021. 35-126; 35-127). 1891 yılı itibarı ile Ohri gölü genelindeki balık avcılığından elde edilen vergilerin yıllık toplamı 271.500 kuruştur (Manastır Vilâyetine Mahsus Salname, 1308:86). Bu miktar, 2.715 Osmanlı Lirası'na tekabül eder. Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine tevdi edilen Osmanlı ülkesi genelindeki toplam balık rüsumu gelirlerinin 1891 yılına ait toplam miktarı ise 48.445 Osmanlı Lirası'dır (Küçük ve Ertüzün, 1994:61). Bu rakam, 4.844.500 kuruşa tekabül eder.

SONUÇ

Osmanlı devrinde önemli bir sulak alan ve balıkçılık merkezi olan Ohri gölü, kıyısındaki sosyal çevre ve ekonomik hayatın odağında yer almıştır. Göl kıyısında yer alan önemli şehir ve kasabalar Ohri, Struga (Usturga), İstarova ve Pogradec (Pogradaş)'dir. Göl kaynaklı taşkınlar, ahalinin sosyal hayatını ve ekonomisini olduğu kadar devletin hazinesini de olumsuz etkilemiştir. Taşkınların daha çok Tanzimat'tan sonra arttığı görülmüştür. Tanzimat'a kadar göl kıyısındaki bazı yerleşim yerlerinin ahali, belirli muafiyetler karşılığında gölün ve gölle bağlantılı nehir ve derelerin temizliğini yapmakla mükellef olmuşlardır. Tanzimat ile birlikte bu muafiyetlerin kaldırılması neticesinde böyle bir temizlik yapılmadığı için sıklıkla taşkınlar meydana gelmiştir. Bürokratik işlemlerin yoğunluğu ve zaman alması, ahalinin kendi tedbirini kendisi almasına yol açmıştır.

Ohri gölü, Ohri ve Struga kasabaları başta olmak üzere göl çevresindeki pek çok köyün ekmek kapısıdır. Balıkçılık, bölge halkının temel geçim kaynağını oluşturur. Padişah haslarından olan Ohri gölündeki balıkçılıkta dalyanlar, önemli bir araçtır. Ohri gölündeki dalyanlar, Usturga mukataasına bağlıdır. Özellikle Usturga (Struga) dalyanı, önemi balık potansiyelinin olduğu bir avlaktır. Ohri gölü, temelde mirîye ait olup bazı zamanlar, emanet usulüyle Balık Emîni yahut Göl Emîni adıyla bilinen kişiler tarafından idare edilmiştir. Bununla birlikte özellikle XVIII. yüzyılın başlarından itibaren pek çok mukataa gibi Ohri gölü de mâlikâne sistemiyle iltizama verilmiştir. Ayrıca bazı zamanlarda emaneten işletildiği de olmuştur. Gölde avlanan balıklar, mültezimler tarafından tüccarlara satılmakta ve özellikle Üsküp gibi civar sancak ve kazaların pazarlarında halka arz edilmektedir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ohri ahali, iltizam sisteminden memnun kalmamış ve hasılatın 5'te 1'ini hazineye vermek kaydıyla göldeki balık avının serbest olmasını istemişlerdir. Fakat devlet buna yanaşmamıştır. Çünkü iltizam usulü hazineye daha fazla gelir getirmektedir. Ahalinin iltizam sisteminden hoşnut kalmaması, mültezimlerin mütegalibane tavırlarından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı da kaçak avlanma hadiseleri yaşanmıştır. I. Meşrutiyet yıllarında da bir grup milletvekili Ohri halkının bu isteklerini yeniden dillendirmiştir. Ohri gölündeki iltizam sistemi diğer göl ve deryalardan farklıdır. Ohri halkı, en azından dalyanlar dışında kalan iskelelerdeki balık avının emaneten ve 5'te 1'i mirîye verilmek kaydıyla yapılmasını istemişlerdir. Artan talepler karşısında devlet, Ocak 1881'de, balık avı meselesinin mahiyetini ele alan ve ülke genelinde geçerli olacak kapsamlı bir nizamname hazırlamıştır. Bu nizamname de halkın isteklerini tam olarak karşılamamıştır. Ancak en azından kara ve deniz avıyla ilgili iltizam usulünü belli bir sisteme oturtmuştur. 20 Aralık 1881'den itibaren faaliyete geçen Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine balıkçılık vergileri de tahsis edilince göldeki iltizam ihaleleri, adı geçen kurum tarafından yapılmaya başlamıştır.

Ohri kazasında balıkçılıkla geçinen ahali, mültezimlerin ağır şartlarından dolayı rahatça balıkçılık yapamamaktadır. Defalarca isteklerini merkeze bildirmişlerdir. Devlet ise bu yakarışlara sessiz kalmıştır. Oysa hazinenin zarar etmesine izin vermeyecek yeni bir formül bulunup emanet sisteminin yeniden devreye alınması gerekirdi. Böylece hayatını balıkçılıkla kazanan Ohri halkı, rahatlatılabilirdi. Bununla birlikte devlet, yayınladığı nizamname ile iltizam şartlarını belli bir sistematiğe oturtarak meseleyi çözmeyi denemiştir. Fakat balıkçılık rüsumunun Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine verilmesi, meselenin farklı bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi, bünyesinde çalıştırdığı görevliler vasıtasıyla daha düzenli bir iltizam müessesesi işletmiştir, denebilir. Zaten bu tarihten sonra ahalinin konu ile ilgili şikâyetlerine rastlanmaz. Adı geçen kurum, sıkı bir teftiş mekanizması kurmuştur. Bununla birlikte, iltizam ihalelerine devam etmiştir. Ayrıca belirli zamanlarda geçici olarak emaneten de bu işleri yürütmüştür. Göldeki iskele ve dalyanlar, parça parça mültezimlere verilmiştir. Bazı zamanlarda kısa aralıklarla belirli balık türleri belirli miktarlar üzerine ihale edilmiştir.

Ohri gölündeki en önemli balıkçılık merkezi, Usturga dalyanıdır. 1897 yılında 3 ay 20 günlük bir zaman dilimi içinde Ohri gölündeki 11 iskele ve dalyandan elde edilen brüt hasılat 76.369 kuruş 12 paradır. Bunun %20,38'i sadece Usturga dalyanından elde edilmiştir. Ohri gölünden avlanan balıklar taze ya da salamura olarak tüccarlar tarafından satın alınarak çeşitli vilâyetlerde halka sunulmuştur. Ohri Balıkhanesi bu konuda en önemli ticaret merkezidir. 1891'de 1 yıllık süre içinde, Düyûn-ı Umûmiyye İdaresine aktarılan ülke genelindeki toplam balık rüsumunun yaklaşık %5.60'ını tek başına Ohri gölü balık rüsumu karşılamaktadır. Bu rakam bile Ohri gölündeki potansiyelin önemini vurgulamaya yetecek niteliktedir.

KAYNAKÇA

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Osmanlı Arşivi, Ali Emiri Tasnifi Belgeleri, Mustafa II (BOA. AE. SMST.II), 8-731.

Osmanlı Arşivi, Ali Emiri Tasnifi Belgeleri, Mustafa III (BOA. AE.SMST. III), 325-26201.

Osmanlı Arşivi, Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (BOA. A. {DVNS.MHM.d.}), 121-889.

Osmanlı Arşivi, Babialı Evrak Odası Evrakı (BOA. BEO.), 1746-130950.

Osmanlı Arşivi, Cevdet Tasnifi Belgeleri, Maliye (BOA. C.ML.), 694-28433.

Osmanlı Arşivi, Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi (BOA. DH.MKT.), 1749-63; 1782-63; 1884-33; 2522-69; 2546-77.

Osmanlı Arşivi, Hariciye Nezareti Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdiriyeti (BOA. HR.UHM.), 47-33.

Osmanlı Arşivi, İrade Adliye ve Mezahib (BOA. İ.AZN.), 102-34.

Osmanlı Arşivi, İrade Meclis-i Vala (BOA. İ.MVL.), 342-14818.

Osmanlı Arşivi, Maarif Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı (BOA. MF.MKT.), 48-130.

Osmanlı Arşivi, Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi (BOA. MF.İBT.), 222-15.

Osmanlı Arşivi, Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriyye Müdiriyeti (BOA. ML.EEM.), 135-69; 105-89.

Osmanlı Arşivi, Meclis-i Vala Evrakı (BOA. MVL.), 257-53.

Osmanlı Arşivi, Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı (BOA. A.} MKT.MVL.), 76-14.

Osmanlı Arşivi, Sadaret Mektubi Kalemî Nezaret ve Deva'ir Evrakı (BOA. A.} MKT.NZD.), 156-76.

Osmanlı Arşivi, Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayat Evrakı (BOA. A.} MKT.UM), 236-10; 556-33.

Osmanlı Arşivi, Şura-yı Devlet Evrakı (BOA. ŞD.), 2007-37; 2008-2; 2008-15; 274-61; 2897-21; 2009-37; 286-38; 398-29.

Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defterleri (BOA. TT.d.), 354; 717.

Osmanlı Arşivi, Yabancı Arşiv Makedonya (BOA. YB.021.), 63-21; 63-3; 63-5; 28-12; 33-5; 76-189; 35-128; 67-31; 68-265; 33-116; 33-130; 33-125; 33-132; 33-138; 32-107; 34-30; 37-10; 49-47; 34-87; 34-38; 34-40; 34-41; 35-15; 35-61; 35-102; 36-27; 35-104; 36-26; 35-126; 35-127.

Salnameler

Manastır Vilâyetine Mahsus Salname (1305). Manastır: Vilâyet Matbaası.

Manastır Vilâyetine Mahsus Salname (1308). Manastır: Vilâyet Matbaası.

Manastır Vilâyetine Mahsus Salname (1313). Manastır: Vilâyet Matbaası.

Manastır Vilâyetine Mahsus Salname (1314). Manastır: Vilâyet Matbaası.

Salname (1263). İstanbul: Tabhane-i Âmire.

Salname (1265). İstanbul: Tabhane-i Âmire.

Salname (1274). İstanbul: Tabhane-i Âmire.

Salname (1283). İstanbul: Tabhane-i Âmire.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye (1298). İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye (1305). Dersaadet: Maarif Nezareti, Mahmud Bey Matbaası.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye (1321). Dersaadet: Âlem Matbaası, Ahmed İhsan ve Şürekâsı.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye (1325). Dersaadet: Matbaa-i Ahmed İhsan.

Salname-i Vilâyet-i Manastır (1293). Manastır: Vilâyet Matbaası.

Kitap, Makale ve Tezler

Adiloğlu, B. ve Yücel G. (2021). "Düyûn-ı Umûmiyye Osmanlı Devlet Borçları İdaresi". *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 21, 67-78.

Ahmed Rifat (1299). *Lügât-ı Tarihiyye ve Coğrafıyye* 1. Mahmud Bey Matbaası, İstanbul.

Alaydın, N. N. (2015). *Ohri Gölü (Makedonya) ve Yakın Çevresinin Turizm Potansiyeli*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Ali Cevad ve Remzi (2021). *Hulâsa-i Coğrafya-i Osmanî*. (Sadeleştiren: E. Sandık). KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, Kahramanmaraş.

Aruçi, M. (2007). Ohri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 33. Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 330-333.

Bekadze, I. (2015). Gürcistan Vilâyeti Kanunnâmelerinin Değerlendirilmesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1 (26), 115-134.

Beyazıt, Y. (2007). Rumeli Kadılıkaları ve Rütbelerine Dair 1253 / 1837 Tarihli Bir Yazma. *Belgeler*, XXVIII (32), 11-56.

Biröl, N. ve Akpınar, D. (2015). *XIX. Yüzyıl Sonlarında Manastır Vilâyeti ve Vali Halil Rifat Paşa'nın Faaliyetleri (1887-1889)*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14, 139-156.

Çağatay, N. (1947). "Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 5 (5), 483-511.

Danık, S. (2021). "1723-1736 İnan Seferleri Sırasında Ankara Kazasından Toplanan Avarız Vergileri (Şer'iyye Sicillerine Göre)". *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 216-251.

Devellioğlu, F. (2020). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (DAGM) (1996). *Makedonya'daki Osmanlı Evrakı*. (Haz. O. Sakin ve U. Demirbaş). Ankara.

- Düstûr Zeyl* 2 (1299). Mahmud Bey Matbaası, İstanbul.
- Evliya Çelebi (2011). *Seyahatname*, 2. Cilt, 8. Kitap. (Haz. S. A. Kahraman). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gökbilgin, M. T. (1956). "Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları". *Bellekten*, 20 (78), 247-285.
- İnalçık, H. (2008). *Rumeli. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 35. Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 232-235.
- Kabak, O. (2018). "1530-1611 Yılları Arasın Kesriye Şehri'nde Nüfus ve Ekonomi". *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 89-119.
- Kaya, F. (2006). *Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Uyguladığı İskan Siyaseti (XV. XVI. Yüzyıllar)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kiri, E. Voudouris, K. Reci, H. Kolokytha, E. (2021). Investigation of the Transboundary Aquifer System in Prespa – Ohrid Watershed Using Hydrogeological Methods and SWOT Analysis. *ISARM 2021 2nd International Conference, Transboundary Aquifers Challenges and the way forward, Book of Abstracts*. Unesco, Paris, 85.
- Kurt, H. ve Alaydın, N. N. (2015). "Ohri Gölü Çevresinde (Makedonya) Osmanlı İzleri". *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32, 120-146.
- Kuru, L. (2020). "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli Kazaları ve Statüleri (Kazasker Ruznamçelerine Göre)". *Turkish Studies - History*, 15 (1), 161-191.
- Küçük, C. ve Ertüzün, T. (1994). "Düyyûn-ı Umûmiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 10. Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 58-62.
- Mehmed Nurullah, Mehmed Rüşdi, Mehmed Eşref (1325). *Memalik-i Mahrûse-i Şâhâneye Mahsûs Mükemmel ve Mufassal Atlas*. Tefeyyüz Kitabhanesi, İstanbul.
- Mehmed Tevfik (1327). *Manastır Vilâyetinin Tarihçesi*. Beynelmîlel Ticaret Matbaası, Manastır.
- Nedzıpı, L. (2006). *XV - XVI. Yüzyıllarda Makedonya'da Kültür ve Medeniyet*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbozdağlı, Ö. (2019). "Göriçe Sancağında Depremler (1893-1912)". *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 367-384.
- Özlu, Z. (2017). Osmanlı Devleti'nde Difteri Hastalığı ve Koruyucu Sağlık Hizmetlerine Dair Bulgular (19. Yüzyıl Sonları ve 20. Yüzyıl Başlarında)". *Bellekten*, 81 (291), 419-480.
- Sahillioğlu, H. (1995). "Emîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 11. Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 111-112.
- Stevanović, Z. Eftimi, R. Stojov, V. (2021). Needs related to sustainable transboundary water management of the sensitive and complex karst aquifer system of the Prespa-Ohri. *ISARM 2021 2nd International Conference, Transboundary Aquifers Challenges and the way forward, Book of Abstracts*. Unesco, Paris, 135-136.
- Sulollari, M. (2016). Natural Hazards in the Albanian Area of Lake Ohrid. *Annals of Valahia University of Targoviste. Geographical Series*, 16(2), 87-93.
- Ural, S. (2011). *XVI. Yüzyılda Osmanlı Hâkimiyetinde Ohri Livası*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). T.C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ural, S. (2013). Balkanların Din Motiflerinin Oluşmasında Ohri Şehrinin Yeri: Aziz Kliment, Aziz Naum ve Sarı Saltık Örnekleri. 163-176. *Türk Tarihinde Balkanlar 2*. (Ed. Z. İskefiyeli, M. B. Çelik ve S. Yazıcı). Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Sakarya.
- Ural, S. (2016). "Tarihî Perspektif Işığında Makedonya'da Türklerin Gündelik Yaşamı". *CBU Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 383-426.
- Ünlü (Sarı), M. (1996). *Manastır Vilâyeti'nin İdarî ve Sosyal Yapısı (1873-1912)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Yeniçeri, C. (1991). "Bâc", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 4. Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, İstanbul, 411-413.

Yıldırım, F. (2015). "Osmanlı İdaresinde Tuna Nehri'nde Bir Ekonomik Unsur: Balıkçılık", *Osmanlı Devleti'nde Nehirler ve Göller 1*. (Haz. Ş. Batmaz ve Ö. Tok). Not Yayınları, Kayseri.

İnternet Kaynakları

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.01.2022).

<http://lugatim.com/s/l%C4%9ERIP> (Erişim Tarihi: 21.04.2022).

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).